

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra ruského jazyka a literatury

Historie Rusínů v Zakarpatské Ukrajině v 19.a 20. století

Bakalářská práce

Autor: Oksana Chernychko
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání
Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.
Oponent práce: prof. PhDr. Oldřich Richterek, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Oksana Chernychko
Studium:	P16P0115
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání, Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Historie Rusínů v Zakarpatské Ukrajině v 19. a 20. století
Název bakalářské práce AJ:	The History of Rusyns in Transcarpathia in 19th and 20th Century

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat tématem Zakarpatské Ukrajiny, jejím vznikem, historií a vývojem tohoto území od 19. až po 20. století. Dále pak životem Rusínů, etnikem, které obývá tuto část Ukrajiny. Úkolem je zpracovat, zanalyzovat vývoj tohoto vymezeného území a zabývat se také autonomií, o kterou Rusíni dříve usilovali. Cílem této práce je stručně znázornit dějiny a rozvoj tohoto území jako bývalé součásti Sovětského svazu. Je také úlohou této práce částečně se seznámit s vývojem kultury, památkami a s hospodářstvím, tradicemi, svátky a obřady Rusínů.

HOŘEC, Jaromír. Podkarpatská Rus - země neznámá. Jinočany: H & H, 1994. ISBN 80-85787-51-2.
POP, Ivan. Podkarpatská Rus. Dotisk 1. vyd. [i.e. 2. vyd.]. Praha: Libri, 2005 [i.e. 2014]. 190 s.
Stručná historie států; sv. č. 29. ISBN 978-80-7277-530-9. MAGOCSI, Paul R. Rusíni a jejich vlast. Praha: Česká expedice, 1996. 70 s. Podkarpatská Rus; sv. 13. ISBN 80-85281-34-1. MAGOCSI, Paul R. a PADJAK, Valerij Ivanovič. Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů. Užhorod: Vydavatelství V. Paďaka, 2014. 116 s. ISBN 978-966-387-092-2. ŠVORC, Peter. Zakletá zem: Podkarpatská Rus 1918-1946. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-754-2.

Garantující pracoviště: **Katedra ruského jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta**

Vedoucí práce: **Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.**

Oponent: **prof. PhDr. Oldřich Richterek, CSc.**

Datum zadání závěrečné práce: **21.11.2017**

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Miroslavu Půžovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, cenné rady, odborný dohled a poskytnuté konzultace. Děkuji také mé rodině a blízkým za podporu během psaní této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením
Mgr. Miroslava Půži, Ph.D samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 14. 5. 2019

Anotace

CHERNYCHKO, Oksana. *Historie Rusínů v Zakarpatské Ukrajině v 19. a 20. století*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 45 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se bude zabývat tématem Zakarpatské Ukrajiny, jejím vznikem, historií a vývojem tohoto území od 19. až po 20. století. Dále pak životem Rusínů, etnikem, které obývá tuto část Ukrajiny. Úkolem je zpracovat, zanalyzovat vývoj tohoto vymezeného území a zabývat se také autonomií, o kterou Rusíni dříve usilovali. Cílem této práce je stručně znázornit dějiny a rozvoj tohoto území jako bývalé součásti Sovětského svazu. Je také úlohou této práce částečně se seznámit s vývojem kultury, památkami a s hospodářstvím, tradicemi, svátky a obřady Rusínů.

Klíčová slova: Zakarpatská Ukrajina, Podkarpatská Rus, Rusíni

Annotation

Chernychko, Oksana. *The History of Rusyns in Transcarpathia in 19th and 20th Century*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 45 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis is focused on the topic of Transcarpathian Ukraine, its inception, history and development of this territory in the 19th and the 20th century. Furthermore, to inform about the life of the Ruthenians, the ethnicity that inhabits this part of Ukraine. The task is to process, analyze the development of this delimited area and also deal with the autonomy that Ruthenians have previously sought. The aim of this bachelor thesis is to briefly describe the history and development of this area as a former part of the Soviet Union. The task of this work is also to partially acquaint with the development of culture, sights and the economy, lores, holidays and ceremonies of the Rusyns.

Keywords: Transcarpathia, Ruthenia, Rusyns

OBSAH

Úvod	9
1. Začalo to obrozením – konec 18. století a začátek 19. století	11
2. Revoluce	11
3. Volby	12
3.1. Volby 1861	14
4. Podkarpatsko v letech 1867-1918	15
4.1. Hospodářství	15
4.2. Akce Edmunda Egana	17
5. Dění společnosti na přelomu století	17
6. Role 1. světové války v životě Rusínů	18
7. Pomoc z Ameriky	20
8. Rady národa	21
9. Vznik a pád Ruské krajiny	21
10. Československo a Podkarpatská Rus v letech 1919 až 1939	22
11. Správa během spojení s Československem	23
12. Společenský život Rusínů	27
13. Okouzlení Rusí	29
14. Události po Mnichovu	30
15. Role 2. světové války v životě Rusínů	33
16. Rusíni v centru pozornosti politiky	34
17. Projevy moci Sovětského svazu na Podkarpatské Rusi	35
18. Edvard Beneš a občanství Rusínů	37
19. Vliv SSSR na Rusíny	37
20. Zakarpatští kulaci	38
21. Školské reformy SSSR	38
22. Zničení půdy Podkarpatské Rusi hospodářskou reformou	38
23. Gorbačov a jeho ekonomika	39
24. Boj za autonomii	39
25. Základní informace:	40
Závěr	44
Seznam literatury:	45

Úvod

Tuto bakalářskou práci chci věnovat tématu bývalé Podkarpatské Rusi, dnešní Zakarpatské oblasti Ukrajiny. Téma, které jsem si vybrala, je často velmi opomíjené a málo rozebírané ve dnešním světě. Svědčí o tom i malé množství zdrojů jak tištěných, tak i volně přístupných na internetu. Zároveň se shodují se spisovateli a vysokoškolskými učiteli Ivanem Popem, Paulem Robertem Magocsi či Jaromírem Hořcem a dalšími autory v tom, že je nutné se tomuto tématu věnovat více, jelikož během několika století formování států v Evropě zde byly prováděny procesy, které by si zasloužily připomenutí, a které byly často narušením práv samotného prostého lidu, které probíhá i v různých oblastech dnešního světa. Zajímala jsem se dlouho o to, jak silně je zdokumentována historie Podkarpatské Rusi a přála jsem si více porozumět historii Rusínů, kteří jako národ jsou zčásti zapomenuti a rozhodla jsem se přispět svojí bakalářskou prací ke shrnutí a ujasnění některých problémů na Podkarpatské Rusi, tedy nynější Zakarpatské oblasti Ukrajiny.

Etnikum, které žije v části Ukrajiny, se v 19. a 20. století snažilo o osamostatnění a chtělo, aby vznikla samostatná část, kterou si budou sami řídit. Autonomie byla hlavním cílem pro tento národ. Složitá historie tohoto národa dokazuje pouze to, že se Rusíni snažili a i přes některé překážky se dokázali přenést. Rakousko-Uhersko, Maďarsko, Sovětský svaz i Československá republika byli svědky procesu vytváření historie dnešní Zakarpatské oblasti Ukrajiny. Během nelehkého vývoje měli však Rusíni dostatek sil na vytváření své vlastní identity a jedinečné kultury včetně všech svátků, obřadů a tradic.

Byla jsem překvapena, jak málo zdrojů je věnováno tomuto zajímavému tématu a chtěla jsem se dozvědět také prostřednictvím této práce více o úseku země, odkud pocházím, kde jsem žila část svého života, a který byl dříve také součástí Československa, Rakouska-Uherska, Maďarska a Sovětského svazu. O oblasti bývalé Podkarpatské Rusi je málo informací, proto chci svým bádáním v dokumentech o této oblasti pomoci ke zkoumání procesů, o kterých ani rodáci z této oblasti často nemají žádné informace a ani netuší, čím vším musela tato část země projít, aby vypadala tak, jak dnes vypadá. Je dobré, aby se stále přemýšlelo nad některými událostmi, které se děly ve světě a na které bychom neměli zapomínat a předávat je novým generacím.¹

---

¹ŠVORC, Peter. *Zakletá zem: Podkarpatská Rus 1918-1946*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 6.

Doufám v to, že moje bakalářská práce může být nápomocná při detailnějším porozumění dějin ve střední Evropě a především tedy v oblasti od Aše po Jasiňu. Tedy oblasti střední Evropy, která procházela velmi složitým procesem osamostatňování a nakonec byla samostatná pouze jeden jediný den.

1. Začalo to obrozením – konec 18. století a začátek 19. století

Během obrození na Ukrajině existovalo mnoho vesnických farářů, kteří byli hlavní složkou duchovna. V této době se sestavovaly různé gramatiky, řešily se pedagogické otázky a především jazykové problémy.²Roku 1795, tedy na konci 18. století, známý obrozenec Ioann Kutka napsal první rusínský slabikář a rusínskou učebnici. Zabývala se také katechismem. Roku 1830 byla napsána jedním z nejvýznamnějších obroditelů, M. Lučkaj-Popem, církevněslovanská gramatika. Karpatsí Rusíni neměli totiž ucelenou gramatiku ani literaturu a jiné slovanské národy a etnika o nich mnoho neslyšela a neznala. M. Lučkaj-Pop napsal plno spisů, které zmiňují Karpatské Rusíny a toto etnikum celkově oslavují.³Rusíni do této doby nebyli známí ve světě. Tato gramatika pomohla poznat i jejich jazyk.⁴Sebral a sepsal i dějiny karpatských Rusínů. Další obrozenec, V. Dovhovič, byl známým spisovatelem hovorové lidové rusínštiny.

Jeden z nejznámějších obrozenců, Alexander Duchnovič, napsal roku 1847 učebnici pro základní školy s názvem *Knížica školnaja dlja načínajuščych*. Psal také stejně jako Dovhovič lidovou hovorovou rusínštinou. Tato kniha nebyla nikdy vydána a exportována do školních lavic, jelikož ji tehdejší školské úřady nechtěly učinit platnou.⁵

Mnoho národů v 19. století procházelo národním obrozením, vznikala nacionalismus. Kvůli nacionalismu si každý národ tedy mohl ponechat svoji identitu a dále ji rozvíjet. Některé velké státy, v kterých žily další národy, nechtěly menšinám vyhovět. Menšiny se ale aktivizovaly a utvářely si vlastní státy, dokonce autonomie. Roku 1848 sílí nacionalistická hnutí.⁶Celé 19. století bylo na Podkarpatské Rusi přelomové literárně i obrozenecky.⁷

2.Revoluce

Roku 1848 až 1849 probíhala revoluce na Podkarpatské Rusi. V těchto letech byla na Rusi velká neúroda, kvůli které většina obyvatel ztratila své zásoby a potraviny. V té době zemřela přibližně pětina rusínských obyvatel. Zároveň se v této době řešila jazyková. Roku 1840 byla úředním jazykem latina, poté se jí stala maďarština. Roku 1844 maďarština měla být zavedena do škol. Znamý vůdce Lajos Kossuth chtěl maďarizovat všechny nemaďarské národy a především ostatní menšiny, které se podle něho mohly lehce vzdát svého jazyka a tudíž i své identity. Někteří se jí

---

²POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 74.

³Tamtéž, s. 74-76.

⁴POP, Ivan. *Malé dějiny Rusínů*. Bratislava: Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, [2010], s. 44. ISBN 978-80-970354-4-0.

⁵POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 74-76.

⁶MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. [1. české vyd.]. Užhorod: V. Paďak, 2014, s. 55-56.

⁷HOŘEC, Jaromír. *Podkarpatská Rus - země neznámá*. Jinočany: H&H, 1994, s. 14.

skutečně vzdali, jelikož je tížila neúroda a jiné existenční problémy, ale jiní nesouhlasili. Každý národ má však právo na rozvoj vlastní identity, kultury a jazyka. Kossuth měl ideu jednotného maďarského národa a chtěl vše maďarizovat. Jen vídeňská vláda byla proti a zastávala se menšin.

Odpor Rusínů a Vídně se maďarským liberálům nelíbil. Jaro národů, probíhající roku 1848, se jen částečně konalo i na Podkarpatsku. V té době se rušilo poddanství, čímž se národ zklidnil. Někteří studenti na Podkarpatsku však zakládali národní gardy a probíhalo i vypouštění vězňů. Zároveň Rusíni měli sami mezi sebou rozpory. Všechny menšiny na Podkarpatsku si hájily svá práva a omezovaly ty další. Tím vypukla revoluce. Menšiny chtěly bojovat proti maďarizaci, ale i proti sobě navzájem. Rusíni se také nezúčastnili Slovanského sjezdu, který probíhal roku 1848 v Praze a tím J.M. Hurban vyhlásil memorandum, v kterém se psalo, že Maďaři budou mít práva stejná jako i ostatní uherské národy. Tento výnos se neprokonzultoval s Rusíny, považovalo se to za zbytečné, jelikož si myslel, že s tím budou souhlasit.⁸

3. Volby

Rusíni byli nekonfliktní a byli vůči Maďarům vždy loajální, především u voleb. Maďaři však začali bezdůvodně Rusíny obviňovat z panslavismu a jeho šíření. Rusíni poté ostře kritizovali to, že je Maďaři nazývají maďarským „oroszok“, což znamená jak Rusín, tak i Rus. Rusové panslavismus šířili, ale Rusíni nikoliv. Rusíni vyčítali Maďarům to, že si tyto dva národy zaměňují. V té době byl zvolen do sněmu významný rusínský činitel Adolf Dobrjanský. Ten byl rovněž obviněn z šíření panslavismu a nespolehlivosti, a proto mu byl odebrán mandát. Podle Maďarů by prý Rusíni do rukou neměli dostat zbraně na obranu vlasti, jelikož těmto otázkám nerozumí, věří ruské propagandě a nemohou se k nim tedy vůbec vyjadřovat. Jelikož Dobrjanskému odebrali mandát, nechtěl se v této souvislosti vyjadřovat k situaci na Rusi.

Jeho bratr se ho však zastal a sdělil Maďarům, že Rusíni vždy bojovali spolu s Maďarskem proti jiným a nikdy ne proti Maďarsku a tudíž nemají důvod se proti Rusínům ohrazovat. Chtěl tedy ukázat promaďarský postoj Rusínů. Tato slova se maďarské vládě zdála nedůvěryhodná, Maďarsko přitvrdilo a chtělo maďarský jednotný stát. To přešlo v otevřený konflikt. Dobrjanský se poté stal vůdcem rusínské inteligence. Znal mnoho českých osobností, dokonce pracoval v Čechách. Politický program Dobrjanského z roku 1849 měl sjednotit Rusíny uherské oblasti, východní Haliče a Bukoviny. Návrh u Rusínů uspěl, ale byl později zamítnut. Alexander Bach Dobrjanskému nabídl stát se císařským komisařem Rusi. Později se konala ruská intervence, jelikož někteří řeckokatoličtí příznivci byli proruští. Toto byl rozkol jedné církve s dvěma národnostmi. Duchovní měli totiž různá stanoviska. Během ruské intervence Ivan Paskevič, vůdce ruské armády, srdečně uvítání na Rusi

---

⁸POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 76-78.

nečekal. Mělo se obecně za to, že Rusko je nepřátelská zem, ale lidé na Podkarpatsku byli přátelští i vůči této intervenci. Duchnovič ruskou armádu přivítal a Rusíni taktéž. Avšak Židé, Němci a Maďaři Rusy nenáviděli, tudíž konflikt i tak započal.⁹ Rusíny můžeme kvalifikovat jako východní Slovany, ale k Rusům nepatří, jak se někteří domnívali.¹⁰

Roku 1849 zasedal v červenci uherský sněm, který stvrdil zákon o emancipaci Židů a rovnoprávnosti menšin. Maďarská armáda kapituluje a Rusové obsazují Marmaroš, Ung, Ugoču a Bereg. Mukačevská maďarská armáda také kapituluje a v září je obsazen i Užhorod. Po odchodu ruských vojsk z Mukačeva probíhá doba pomsty a političtí vězni se opět dostávají do vězení.¹¹

Dobrjanský v Prešově působil v tu dobu jako sjednotitel Rusínů, podporovatel Vídně. Mezi Mukačevem a Prešovem však panovala nedůvěra, a tak se mu nepovedlo sjednotit všechny Rusíny. Císaři Františku Josefovi I. odevzdal své vlastní memorandum, které pojmenoval jako Pamjatnyk rusynov uhorskych. Mělo 11 bodů. Byly to pouze návrhy, ale Vídeň sama reorganizovala Uhersko do pěti částí a pro Rusíny k lepšímu. Maďarské nápisy se změnily na trojjazyčné, byli sjednocováni vzdělání Rusíni, školním kurátorem se stal Viktor Dobrjanský, pomalu se zaváděl rusínský jazyk do škol a byly zřizovány rusínské školy v Užhorodu.¹² Viktor Dobrjanský pomohl rusínskému školství tím, že vydal různé učebnice.¹³

Rusínský jazyk byl prosazen Duchnovičem i v Prešově. Roku 1850 byl vydán slovanofilský časopis Vistnyk. V Budapešti vznikl rusínský časopis Ioanna Rakovského, národního obroditele.¹⁴ Vzniklý Rusínský okruh roku 1850 měl pomoci vzkřísit Rusíny a jejich národní identitu.¹⁵ Vše probíhalo v pořádku, dokud Alexander Bach nenastolil bachovský absolutismus a nezrušil užhorodský okruh. To byla pro Rusíny velká tragédie. Reagoval na to Duchnovič svým literárním almanachem, ve kterém byla napsána hymna, ale i krédo Rusínů. Tím se snažil Rusíny sjednotit. Rusíni kolem Duchnoviče napsali 12 knih a poté 2 další almanachy, učebnice, modlitební sbírku a další listiny.¹⁶

I přes absolutismus a zákazy vznikaly spolky. Například roku 1850 vznikl spolek, který byl záhy zrušen císařem.¹⁷ Po zrušení tohoto okruhu a silné maďarizaci se Rusíni začali vzpírat a začali místo řeckokatolické církve uznávat pravoslavi. Maďaři rychle tyto Rusíny

---

⁹POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 78-81.

¹⁰MAGOCSI, Paul R. *Rusíni a jejich vlast*. Praha: Čes.expedice, 1996, s. 8-9. ISBN 80-85281-34-1.

¹¹POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 81-82.

¹²Tamtéž, s. 82-83.

¹³KROFTA, Kamil. Čechoslováci a Podkarpatská Rus. In: *Podkarpatská Rus: sborník hospodářského, kulturního a politického poznání Podkarpatské Rusi*. Nové vyd. (reedice). Užhorod: Klub T.G. Masaryka, c2005, s. 19-28., [27] l. obr. příl.

¹⁴POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 82-83.

¹⁵POP, Ivan. *Podkarpatská Rus: osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha: Libri, 2008, s. 8.

¹⁶POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 83-84.

¹⁷Tamtéž, s. 84-85.

zlikvidovali.¹⁸Dobrjanskému se díky přátelské spolupráci podařilo dostat do Matice české a slovenské. Dobrjanský zastával svou funkci od roku 1849 až do 1867, poté se situace změnila.¹⁹

Rusíni se stále sjednocovali a byli v lecčem podobní Matici české a Matici srbské. Roku 1857 byla vydána práce, která poučovala zdejší učitele, jak se připravovat k výuce na základních školách. Vznikla vůbec první knihovna na Podkarpatsku, kam mohl každý, kdo se o ni zajímal. Alexandr Pavlovič byl v spolku rusínské kulturně osvětové společnosti Jana Křtitele. Rusíni byli v této době patriarchální. Předsedou spolku byl Dobrjanský a další významní Rusíni, ale také Rusové či Slováci.

Všechna práce Duchnoviče byla nakonec zbytečná, jelikož úroveň identity lidu na Podkarpatsku se nepovedlo zvýšit. Po smrti Duchnoviče se již nikdo další nesnažil o zlepšení národní identity. O všechno se nyní začal starat Užhorod. Někteří liberálové maďarského původu, jako například Károly Meszaros, vytvořil maďarsky psanou literaturu o historickém vývoji Rusínů v Uhrách. Dal možnost Maďarům zajímat se o tento národ. Poukazoval na práva Rusínů, na jejich rozvoj. Radikálové měli ale s takovými názory problém, ale Meszaros na to nehleděl a vydával své monografie dál. Odborníkem na vlastivědu se stal Tivadar Lehoczky, který vydal sbírku rusínských písní. Po archeologickém průzkumu také našel zatím tu největší sbírku nálezů z tohoto území.²⁰

3.1. Volby 1861

Roku 1861 byly první volby do zemských sněmů. Zvoleni byli Dobrjanský, Markuš a Šeregeli. Dobrjanský měl svůj národní program, ale hned při prvním jednání mu bylo vytknuto to, že pracoval s ruskými vojsky. Roku 1849 mu dokonce zrušili platnost jeho mandátu. Toto obvinění bylo zcela nepodloženo. Dobrjanský na tyto činy odpověděl spisem, který vydal na protest tohoto nespravedlivého činu. Poukázal na maďarizaci společnosti. Na to Maďaři ostře reagovali. Dobrjanský v této době napsal nové memorandum, které ale mělo háček. Dobrjanský potřeboval větší moc. Rozeslal tedy oběžník do řeckokatolických farností, ale žádný člověk mu neodepsal. Dobrjanský byl více aktivní, než všichni ostatní Rusíni a tím utrpěl zklamání. Duchovní byli proti němu, v Užhorodě tuto činnost přijímali jako protiprávní. Dobrjanský se tedy začne více věnovat kultuře mezi prostými Rusíny. Stále byl předsedou společnosti Jana Křtitele. Přibylo 350 členů, to byl úspěch. Dále Dobrjanský chtěl zásobovat rusínské školy příslušnými učebnicemi. Byly více vydávány i noviny, literární sborníky, vznikly dokonce první noviny Svět, vydávány v rozmezí let 1867 až 1871. Vznikl sborník Mesjaceslov. V Prešově byl založen mládežnický osvětový spolek v čele s pedagogem Josefem Rubijem, který byl ale silně proruský a nutil ostatní lid k pravoslavnému vyznání. Rubij byl totiž vzděláván podle ruských tradic a pod velením ruských kněží. Tento spolek tedy pracoval

---

¹⁸POP, Ivan. *Podkarpatská Rus: osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha: Libri, 2008, s. 8.

¹⁹BUDÍN, Viktor. *Podkarpatská Rus očima Čechů*. Praha: Česká expedice, 1996, s. 6. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-25-2.

²⁰POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 84-85.

s Moskvou. Takový ruský nátlak byl odsouzen jak Prešovem, tak i Užhorodem. Rubijovi bylo vyhrožováno, ale jeho činnost byla neporušena a tajně pokračovala dál. Tyto problémy se dostaly dále do světa a například v Rakousku byla H. Bidermannem vydána první historicko-etnologická práce o Rusínech.²¹

Noviny byly zbraní Rusínů proti maďarizaci, bohužel však neúčinnou a obrození zanedlouho ustalo. Proto museli někteří Rusíni přijmout maďarštinu nebo slovenštinu.²² V rusínské vesnici se mluvilo rusínsky, četlo se rusínsky. Rusínská inteligence však podlehla maďarizaci i kvůli svým zájmům.²³ V 19. století probíhalo národní obrození nejen na Podkarpatské Rusi, ale také ve střední Evropě.²⁴

4. Podkarpatsko v letech 1867-1918

Roku 1867 na Podkarpatsku probíhala maďarizace, vznikala dualistický stát. Místo Uherska bylo již Rakousko-Uhersko. Roku 1868 byl ustanoven zákon o rovnoprávnosti všech národností. Dobrjanský byl zvolen poslancem parlamentu, ale poté byl znovu zbaven mandátu. V tomto případě vydal brožuru. Později na něj byl spáchán atentát a byl zraněn jeho potomek, a proto se vzdal politiky a již nikdy se v ní neangažoval. Tuto maďarizaci zavedl biskup Štěpán Pankovič, který vyhnal všechny rusofily a Rusíny z různých organizací a spolků. Rusínofilové si mysleli, že je nutné rozvoj rusínského jazyka udržet. Vznikala dokonce i ruský jazyk v rusínské verzi. Rusínská společnost sama o sobě upadala. Někteří maďarští příslušníci byli prorúsínští, někteří Rusíni podléhali maďarské orientaci, psali týdeníky v maďarském jazyce, ostatní vydávají v rusínštině a různě hájili svá práva. Byl to očividný kulturní a národní rozkol identit.²⁵

4.1. Hospodářství

Urychlovaly se kapitalistické vztahy na trzích, ale zaostávala část obyvatelstva, především ta rusínská. Roku 1860 vznikaly první parní mlýny, roku 1869 například vznikla první moderní pila. Všechny průmysl byl zaostalý a nebylo na něj dostatek financí. Těsně po roce 1865 se začala stavět železnice, která se pojila s tímto územím. Vzniklo 209 km železničních tratí, které se pojily s průmyslovými centry v Podunají. Vyráběly se nové cihly, prozkoumávaly se kamenolomy, byla zde mnohá zlepšení. Jelikož lidé předpokládali četný výskyt ropných nalezišť, prozkoumávali zem čím dál více. Průmyslová ropa, která by se dala použít, se však nenašla. Během této doby zde začali Němci

---

²¹POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 85-88.

²²MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. [1. české vyd.]. Užhorod: V. Paďak, 2014, s. 56-61.

²³KROFTA, Kamil. *Podkarpatská Rus a Československo*. 2. nezměn. vyd. Praha: Česká expedice, 1995, s. 29, Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-13-9.

²⁴BENEŠ, Edvard. *Podkarpatsko a jeho vztah k Československu*. 2. vyd. Praha: Česká expedice, 1996, s. 9.

²⁵POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 89-93.

stavět své firmy, přesněji během roku 1880. Tyto firmy byly určeny ke zpracování dřeva. Dále se zde vytvářely i uherské firmy. Vznikaly firmy na nábytek vídeňského typu. Zpracovával se také tabák od roku 1898. Jak je známo, v Podkarpatsku byl vždy rozvinut pouze zemědělský průmysl a ostatní průmysly zaostávaly.

Podkarpatsko celkově zaostávalo a lidé byli zoufalí. Měli nízké výnosy, těžce se zadlužovali. Za prací začali jezdit do USA, Kanady nebo do Argentiny. Lidé odcházeli ze svých rodných vesnic, kde zbývaly většinou jen malé části obyvatelstva. Byla to katastrofická situace. Celkem odešlo více jak 100 000 Rusínů, Slováků a Maďarů. Byla to masová emigrace. Především J. Fircaka tato skutečnost nejvíce vystrašila. Celkově církev byla udivena a upozorňovala na to členy vlády. Bylo sepsáno memorandum o tomto neuspokojivém průběhu emigrace a Uhersko ho začalo brát jako varovný znak. Roku 1896 se konaly oslavy tisíciletí Uherska. Tyto oslavy zasáhly Podkarpatsko. Roku 1896 totiž vstoupili Uhrové do Karpatské kotliny a dostali se do Vereckého průsmyku. Tam se utvořil pomník. Když přijela z Budapešti delegace, J. Fircak tento okamžik využil k tomu, aby poukázal na nesmyslnost dění, jelikož se Rusíni utápěli v krizi a Maďaři slavili.²⁶ Poukázal na chudobu Rusínů především ministrům a vládě.

To byl jeden z nejdůležitějších ekonomických kroků. Lidé se mohli později zaměstnat. Zároveň se podařilo zlepšit kvalitu školství tím, že byl obnoven kulturní spolek, který poté vydával časopisy *Bukvar* a *Nauka*.²⁷ Největší emigrační vlna do Ameriky probíhala v letech 1880 až 1914. V USA Rusíni pracovali opravdu těžce. Nejen muži, ale i ženy a dokonce děti. Pracovali v továrnách, dolech a hornických oblastech.²⁸

Lidé, kteří neodjeli do USA, si zachovali především národní identitu, ale museli čelit od roku 1867 maďarizaci, která stále probíhala. Rusíni doposud nebyli autonomní. Maďarsko usilovalo o to, aby se u Rusínů rusínské národní identity zbavilo. Přejmenovávání lidu, rušení kulturních spolků i narušování výuky ve školách bylo na denním pořádku. Povinnost Rusínů sloužit v armádě byla pro Maďary a Rakušany samozřejmostí. Rusínští vojáci velmi chtěli změnu. Rusko roku 1914 obklíčilo oblast Lemků. Rusíni byli proto často podezříváni ze spolupráce s Ruskem. Byli bezdůvodně a násilně internováni do táborů, nejvíce do Talerhofu.²⁹ Zemřelo zde více jak 20 000 osob.³⁰

---

²⁶POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 93-95.

²⁷ VOLOŠIN, Augustin. Počátky národního probuzení na Podkarpatské Rusi.. In: *Podkarpatská Rus: sborník hospodářského, kulturního a politického poznání Podkarpatské Rusi*. Nové vyd. (reedice). Užhorod: Klub T.G. Masaryka, c2005, s. 53-56. [27] l. obr. příl.

²⁸MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. [1. české vyd.]. Užhorod: V. Paďak, 2014, s. 61-63.

²⁹Tamtéž, s. 63-67.

³⁰POP, Ivan. *Malé dějiny Rusínov*. Bratislava: Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, [2010], s. 63. ISBN 978-80-970354-4-0.

4.2. Akce Edmunda Egana

Roku 1897 se péče o Podkarpatsko ujal Edmund Egan, který byl maďarským ekonomem. Vytvořil plán pro zlepšení zemědělství, celkově chtěl mít dobrý vliv na zemědělskou sféru Podkarpatské Rusi. Zaučoval sedláky, používal nové způsoby chovu dobytka a celkově zlepšoval krizi.³¹Rusínům tato akce pomohla, ale protože zde bylo několik problémů, které se také musely řešit, bylo obtížné tuto akci realizovat, realizována však byla. Nebyla práce, bylo mnoho populace a nebylo jak tuto populaci uživit. Tím pádem Rusíni hledali práci jinde, v jiných státech. Emigranti často cestovali vlakem, jelikož již byly postaveny železnice.³²

Rusíni se zabývali zemědělstvím převážnou část svého života. Žili ve vesnicích s národnostními menšinami. Nejvýznamnější menšinou na Zakarpatí byli Židé. Dále zde žilo mnoho Romů, Maďarů a jiných národností z okolních států.³³ Egan nejvíce kritizoval Židy, kteří byli především i lichváři. Nenáviděl krčmáře. Upozornil stát na to, že by se mělo vše změnit a pokud ne, budou i nadále emigrovat Rusíni pryč do jiných zemí. Pokud Maďarsko Rusíny sjednotí a pomůže jim z krize pryč, mají Maďaři možnost všechny zmaďarizovat. Nyní by byl ten pravý okamžik. V Mukačevu vznikla Expozitura horských okruhů. Fungovalo to jako pronájem půdy pro občany a především jejich rodiny. Umožněno bylo chovat i dobytek z Tyrol.

Egan měl pozitivní vliv na výstavbu cest. Vzniklo totiž 80 km cest, 50 km horských tratí. Vznikaly vodovody, kravíny, mlékárny a různé domy, které obyvatelstvo obývalo. Egan toho udělal pro Rusíny opravdu mnoho, ale roku 1901 na něj byl spáchán atentát. Jeho pohřbu se zúčastnil velký počet Rusínů. Tzv. Expozitura byla i po jeho smrti dále vedena a Rusínům alespoň trochu zjednodušovala život. Všechny tyto snahy o zlepšení a základ práce Egana byl nazván Verchovinská akce. Byly i další pokusy o takové akce, ale nebyly provedeny, protože lidzastavila první světová válka.³⁴

5. Dění společnosti na přelomu století

Byly zrušeny časopisy Rusínů a byly vydávány pouze časopisy v maďarském jazyce.³⁵Ve vzduchu kolovala promaďarská tvrzení. Především mladí rusínští vědci se zajímali o kulturu a život v Budapešti. Rusínské názory odmítali a odporovali rusínskému národu. Chtěli maďarizovat a ovládnout lid z Podkarpatska. Chtěli být Maďary a prohlašovali se za ně. V Užhorodu

---

³¹POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 95-96.

³²MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. [1. české vyd.]. Užhorod: V. Paď'ak, 2014, s. 56-61.

³³Tamtéž, s. 11-12.

³⁴POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 95-96.

³⁵BENEŠ, Edvard. *Podkarpatsko a jeho vztah k Československu*. 2. vyd. Praha: Česká expedice, 1996, s. 10.

vznikla společnost INIO, kterou založil Vološin a Kaminský. Maďaři však stále likvidovali národnostní menšiny, především v roce 1907, kdy byla snaha o zničení národní identity největší.

Byla snaha zmaďarizovat i podkarpatskou církev a bohoslužby měly být vedeny pouze v latinském nebo maďarském jazyce. Rusíni tak za 25 let ztratili svou vlastní jednotu národa. Již nevěřili stávající církvi, ale začali důvěřovat církvi pravoslavné. Tuto církev totiž podporoval i Karel Kramář, který byl českým politikem v této době. Pravoslaví podporovali i Rusíni, kteří se vraceli z USA. Rusíni této církvi totiž nemuseli odevzdávat mnoho. Neodevzdávali především koblinu a desatinu. Rusíni byli oddáni pravoslaví a díky tomu je Maďaři obvinili z velezrady. Během Marmarošského procesu roku 1913 bylo obviněno 94 pravoslavných sedláků.³⁶ Probíhalo právně nepodložené potrestání Rusínů, kteří údajně spolupracovali s Ruskem.³⁷

Tento proces byl vůbec největším procesem s Rusíny. Maďaři totiž nenáviděli pravoslavnou církev za to, že byla proruská. Alespoň Maďaři ji za proruskou v této době považovali. Vznikaly pololegální skupiny pravoslavných, kteří byli nakonec týráni a pronásledováni. Evropa odmítala postupy maďarských úřadů a odporovala takovému jednání s Rusíny. Rusíni byli všemožně pokutováni, někteří byli odsouzeni na mnoho let vězení. Rusíny to však nevyděsilo a tento maďarský proces se nakonec nepodařil. Pravoslavná církev i nadále sílila a odsouzení byli považováni za mučedníky, kteří jen hájili svou víru.³⁸ Marmaroško-Sihoťský proces byl bojem za pravoslaví na Podkarpatské Rusi, ale také byl jasným projevem velkého odporu k maďarizaci.³⁹

6. Role 1. světové války v životě Rusínů

Skončila klidná epocha v Evropě. První známkou toho byl atentát na Ferdinanda d'Este. Dne 31. července roku 1914 byla svolána první všeobecná mobilizace. Několik desítek tisíc rusínských mužů bylo vzato rodinám, doslova převlečeno do vojenských uniforem a vrženo do nelítostných bojů v Haliči, Bukovině, na Balkáně nebo dokonce v Itálii.

Během války se Karpaty jako celek Rakousku-Uhersku zdály velmi dobrým taktickým územím, doslova ho zachránily. Pokud by v této době o Karpaty Rakousko-Uhersko přišlo, výsledek války by byl jednoznačně jiný. Pokud by jimi prošli Rusové a obklíčili je, neměli by žádnou větší šanci v bojích. Několik ruských armád proniklo přes Karpaty, kde slíbily, že prohlašují svobodné rozhodování menšin. To bylo však pokrytecké. Carské Rusko bylo známé tím, že potlačilo všechny

---

³⁶POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 96-99.

³⁷HOŘEC, Jaromír. *Podkarpatská Rus - země neznámá*. Jinočany: H&H, 1994, s. 15.

³⁸POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 96-99.

³⁹BENEŠ, Edvard. *Podkarpatsko a jeho vztah k Československu*. 2. vyd. Praha: Česká expedice, 1996, s. 10.

menšiny a další národy jen na svém teritoriu a mělo v tom pokračovat dál. Rusíni tomusice věřili, ale ruská armáda přesto neměla velké šance.

Jeich armáda totiž velmi slábla a Rusové byli postupně vytlačováni z průsmyku. Rakušani ke všemu zajišťovali to, aby se Rusové nemohli vracet. Všichni Rusové museli buď dobrovolně nebo násilím opustit Karpaty pod nátlakem Rakouska a Německa. Mělo to však i nevýhody pro území, jelikož během těchto akcí bylo poničeno mnoho rusínských vesnic v pohoří Karpat. Rusíni, kteří žili v těchto oblastech měli strach, že je Uhry obviní ve spolupráci s Rusy. Rusíni z tohoto území odešli automaticky do Ruska. To byla však chyba. Roku 1915 totiž tribunál v Košicích odsoudil 800 Rusínů z spolupráce s Rusy a byli odsouzeni do vězení na několik let. To, čím se Maďaři nejraději zabývali, bylo bití rusínských mužů, žen i dětí. Bili je bezdůvodně a veřejně, ale vše si to odůvodnili spoluprací s Rusy. Pouze rusínští maďaroni byli ušetřeni bití Maďarů.

Tzv. „Lidové shromáždění“ bylo přesvědčeno, že Rusíni mají být přejmenováni, jelikož pojmenování Rusín podle nich znělo podobně, jako Rus. Z tohoto důvodu byla podepsána petice. Duchovní ale chtěli, aby se Rusíni jmenovali rovnou Maďaři nebo katolíci. V této době byl ministrem školství zaveden gregoriánský kalendář. Byla také odstraněna cyrilice a zavedena latinka a maďarská transliterace. Vše to bylo schváleno komisí v Budapešti. Vznikl týdeník *Nase otecsesztvo*. Časopis *Nauka*, který byl rusínský, byl zakázán. Budapeštská vláda trestala každý rusínský čin, který byl jen trochu spjat s Rusíny. Nikde ve světě se o tomto nevědělo, jelikož o tom nikde nebyly vedeny záznamy. V tuto dobu se o nich nevědělo a nikdo nemohl Rusínům pomoci. Byli odtrženi od světa.

Emigranti v USA to však věděli a převzali iniciativu. Vytvořili národně státní program. V USA vytvořili organizace. Usilovně přemýšleli nad osudem vlasti. Rusínské emigranty začala zajímat československá akce, o které jim řekli Slováci. Pak začaly vznikat potyčky mezi Slováky a Rusíny kvůli území a hranicím zemí. Rusínský kongres, který byl organizován rusofily Petrem Hatalakem a Nikolajem Pačutou v New Yorku, schválil memorandum, které mělo za úkol vysvobodit Podkarpatskou Rus, tedy Halič, Bukovinu a Podkarpatskou Rus. Měla být sjednocena jako autonomní část země s Ruskem. To vyvolalo nesouhlas mezi diplomaty Washingtonu, kteří přirozeně nechtěli, aby Rusko mělo další části ve střední Evropě. S těmito spolky nesouhlasila ani rusínská řeckokatolická církev v USA. Nejlepší prý pro Rusíny mělo být to, že zůstanou autonomní, ale v Uhrách. Tento návrh byl ale zapomenut během listopadu 1917, kdy v Rusku probíhala vláda bolševiků.

To byl nejlepší čas pro Rusíny, kdy se měli seznámit s Masarykem. Masaryk o rusínské otázce neměl ponětí. Poprvé o problému v Karpatech slyšel v letech 1914-1915 a poté začal nad tímto problémem bádát po roce 1917, kdy o tomto napsal i otevřený dopis Miljukovovi, což byl ruský ministr zahraničí. Roku 1917 byl Masaryk v Kyjevě na pobytu a tímto problémem se zabýval osobně s rusínskými diplomaty. Samotná Ukrajina chtěla autonomii v rámci Ruska, které ji tak nemilosrdně

utlačovalo. Proto v té době Ukrajinci neusilovali o území Podkarpatska. Nejdříve se chtěli sami osamostatnit. Ukrajínští představitelé vlády tehdy nic nenamítali proti připojení Podkarpatska k Československu. Vláda na Ukrajině tehdy byla dočasná a jmenovala se Centrální rada.⁴⁰

7. Pomoc z Ameriky

Ty nejdůležitější události roku 1918 pro Podkarpatskou Rus neprobíhaly na Podkarpatské Rusi, nýbrž v USA. Spolky amerických Rusínů se scházely v Ohiu a Pensylvánii. Vznikla komise pro „aktivní činnost s cílem osvobození Uherské Rusi“. 23. července roku 1918 se spojili světšší a náboženští Rusíni, kteří stvořili jediný zákonný spolek pro uhrorusínskou emigraci ANRUR. Ti stvořili Homesteadskou rezoluci, v které požadovali autonomii v Uhrách, možné změny hranic při spojení se s Haličí a Bukovinou, nebo pokud požádá Ukrajina, že chce sjednocení s Podkarpatskem. Tento návrh vymyslela konzervativní uniatská církev. Nad Československem se vůbec neuvažovalo. Byli proti připojení s Československem, měli výhrady, stále utvrzovali obavami ostatní členy.

Když se do hry dostal Grigorij Žatkovič, mladý rusínský právník General Motors, který však žil v USA s rodiči od dětství, se situace začala měnit. Jelikož byl jedním z hlavních vůdců ANRUR, vymyslel nový program ANRUR, která ho zároveň poprosila vymyslet nové memorandum. Poté tento dokument ukázal Wilsonovi, ale ten ho zamítl. Byla v něm prosba o osamostatnění Podkarpatska. Wilson nabídl, aby se Rusíni připojili k nějakému národu. Wilson chtěl, aby Rusíni vstoupili do Středoevropské demokratické unie.⁴¹ Rusíni, jakožto utiskovaný národ, získali 23. října 1918 své místo ve Středoevropské unii, které předsedal Masaryk.⁴² Prezident Wilson a Masaryk si rozuměli v mnoha oblastech. Masaryk byl politicky velmi vlivná osobnost.⁴³

Žatkovičem byla podepsána i Deklarace všeobecných cílů nezávislých středoevropských národů. Setkání Žatkoviče s Masarykem ve Filadelfii bylo velmi zajímavé. Mluvili tam převážně o připojení Podkarpatské Rusi k Československu. Masaryk slíbil, že připojení k Československu bude znamenat nezávislost pro Podkarpatskou Rus. Masaryk přemýšlel nad připojením takticky. Československo by najednou totiž sousedilo s Rumunskem. I pro něj by připojení těchto dvou zemí bylo výhodné. Během setkání v Scratonu ANRUR souhlasí s Masarykovým návrhem. Měla vzniknout

---

⁴⁰POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 99-102.

⁴¹Tamtéž, s. 102-104.

⁴²BENEŠ, Edvard. *Podkarpatsko a jeho vztah k Československu*. 2. vyd. Praha: Česká expedice, 1996, s. 14.

⁴³HOŘEC, Jaromír. *První kroky svobody: (Podkarpatská Rus - 1918-1920)*. Praha: Společnost přátel Podkarpatské Rusi, 1999, s. 6-7. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-58-9.

federace. Roku 1918 bylo s 67 % hlasů rozhodnuto o připojení k Československu.⁴⁴ De iure byla Podkarpatská Rus považována za součást Československa již od 28. října 1918.⁴⁵

8. Rady národa

Roku 1918 se rozpadlo Rakousko-Uhersko. Na Rusi vznikaly různé národní rady, které byly různých charakterů.⁴⁶ Někteří Rusíni byli promaďarští, jiní proukrajínští a jiní zase pročeskoslovenští.⁴⁷ Roku 1918 byla ve Staré Ľubovni představiteli obcí zvolena Ruská národní rada proukrajinského charakteru. Stará Ľubovna si později přenesla sídlo do Prešova, kde vytlačila proukrajinské činitele. Především E. Nevického a namísto nich to ovládli proruskí činitelé, například Anton Beskid. Na jiném shromáždění byla zvolena Huculská národní rada, která chtěla Huculskou republiku a pokusila se o spojení se Západoukrajinskou republikou. Dále takto vznikla ještě Uhro-Ruská národní rada, která byla promaďarská, a které vládl Vološin a nebo Sabov. Dále vznikaly místní národní rady. Tedy například Národní rada v Chustu, kde byl jejím vůdcem Julij Braščajk, který chtěl připojit Podkarpatsko k Ukrajině.

A. Beskid sice byl proruský, ale v Rusku probíhal bolševický převrat, a to mu zamezilo spojit se s Ruskem. Proto se obrátil ke Slovenské národní radě v Martině, přistoupil také k připojení k Československu. Ve Svaljavě vznikla Karpatská ruská národní rada v čele s Komarnickým, který ostře soudil promaďarsky naladěné občany. Svaljavská rada nejdříve chtěla připojení k Ukrajině, ale nakonec i ona změnila názory a chtěla připojení k Československu, které bylo více bezpečné a nehrozil tam vpád bolševiků. Vznik rad znamenal politickou neznalost mezi Rusíny po roztržení Rakouska-Uherska. Podkarpatská Rus nakonec uznala připojení k Československu.⁴⁸ Nebyla žádná lepší varianta, než připojení se k Československu.⁴⁹

9. Vznik a pád Ruské krajiny

Roku 1918 získal moc M. Károlyi. Byla to doba revoluce v Maďarsku.⁵⁰ Také se rozpadla habsburská monarchie. Vznikla tvrdá maďarská vláda Károlyiho, který propagoval jednotu Uherska. Propagoval to především do zahraničí a chtěl si tím takto získat především Slované a Rumuny. Nabízel demokracii v svobodném Maďarsku. Bylo to vše zbytečné, jelikož tyto národy již přetrhly

---

⁴⁴POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 102-104.

⁴⁵HOŘEC, Jaromír. *První kroky svobody: (Podkarpatská Rus - 1918-1920)*. Praha: Společnost přátel Podkarpatské Rusi, 1999, s. 71. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-58-9.

⁴⁶POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 104-105.

⁴⁷BENEŠ, Edvard. *Podkarpatsko a jeho vztah k Československu*. 2. vyd. Praha: Česká expedice, 1996, s. 15.

⁴⁸POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 104-105.

⁴⁹BENEŠ, Edvard. *Podkarpatsko a jeho vztah k Československu*. 2. vyd. Praha: Česká expedice, 1996, s. 15-19.

⁵⁰Tamtéž, s. 13.

spojenectví s Uherskem. Srbové, Chorvati, Slováci i Rumuni byli již dávno přesvědčeni, že to nemůže fungovat. Těmto demokratickým výhodám však uvěřili někteří Rusíni, jelikož jim Károlyi slíbil autonomii. Velmi rychle od tohoto slibu byla podepsána smlouva. Již 10. prosince Národní shromáždění Rusínů v Budapešti získalo návrh rusínské gubernie a ministerstva Rusínů v Budapešti. Vznikl však protinávrh chustských Rusínů, kteří se chtěli připojit k Ukrajině a řekli, že budapešťské shromáždění již nemá žádná práva řídit a schvalovat smlouvy v rusínském dění.

Hned 21. prosince byla vyhlášena autonomní rusínská provincie Ruská krajina, která neměla přesné hranice. Armádní složky vnikly do Podkarpatské Rusi a zlikvidovaly Huculskou národní radu. Nastolily okupační režim v Podkarpatské Rusi. Prozatímní vláda byla obsazena maďarskými veliteli. Roku 1919 byl proveden komunistický převrat, který zavedl bolševický režim do této krajiny. Ruská krajina se tedy stala součástí Maďarské republiky. Vznikl zde sejm a sovět, které zlikvidovali radikálové z Mukačeva. Tímto skončil pojem Ruská krajina.⁵¹

10. Československo a Podkarpatská Rus v letech 1919 až 1939

Dohodové mocnosti se domluvily na tom, že československé vojsko obsadí rusínské území během ledna 1919. Dále tam postupoval 31. československý pluk s Ciaffim, který sice oblehne Užhorod, ale dále nepostupuje. Masaryk nechtěl obsazovat území dále, pokud to obyvatelé nebudou chtít. Například A. Beskid si to velmi přál. V Prešovské rusínské radě byl Beskid hlavním úředníkem, byl ustanoven delegátem a odeslán do Paříže, aby v této věci jednal.

Někteří východokarpatští Ukrajinci si žádali spojení s Ukrajinou. Hlavy ukrajinofilů jako například Braščajkové, Kločurak a Nevický barvitě vylíčili rusínským sedlákům to, že Ukrajina má dostatek půdy pro všechny, tedy i pro bezzemky, kteří mohou užívat půdu dle libosti, a že půda je pro prostý lid. Podkarpatští Rusíni Ukrajinu moc neznali, spíše jí říkali do roku 1918 Malorusko a Ukrajincům se říkalo Malorusové. Bratři Braščajkové měli úspěch s jejich propagací.

Vzniklo pár nových státních útvarů na Ukrajině, např. ZULR, ULR, ale ty nikdo nebral vážně a brzy zanikly. Masaryk poslal do Užhorodu své zástupce, kteří předali memorandum o usnesení amerických Rusínů. Také apeloval na rusínské rady, aby se konečně sjednotily v názoru připojení k Československu, nebo nikoliv. Američtí Rusíni přijeli také do Paříže s Žatkovičem. Po tomto setkání se Žatkovič spojil s Beskidem a vznikla tzv. Rusínská komise, která byla tou hlavní ve věci jednání doma i v zahraničí.

---

⁵¹POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 105-107.

Masaryk se setkal s Žatkovičem, kde mu bylo předáno memorandum „14 bodů“, podobné tomu prezidenta Wilsona. Žatkovič viděl Podkarpatskou Rus jako jeden stát z mnoha v USA, podobně jako v americké federaci. Ale to na Podkarpatskou Rus nešlo uplatnit. Žatkovič hovořil s Vavro Šrobárem o spravedlivých hranicích se Slovenskem. Žatkovič měl spojit národní prešovskou, užhorodskou a chustskou radu. Opíral se o tam 14 bodů, které napsal. Proběhla mírová konference v Paříži, které se zúčastnili představitelé Československa Kramář a Beneš. Ti předložili plno memorandum, a především memorandum č. 6 se týkalo uherských Rusínů.

Důkazem toho, že Rusíni chtějí připojit k Československu, byly výsledky plebiscitu amerických Rusínů a prohlášení prešovské a svajljevské rady. Na mírové konferenci bylo dohodnuto, že rusínské území by měla chránit československá a rumunská vojska před napadením ze strany Maďarska, bude-li třeba.⁵² Roku 1919 se tedy znovu Podkarpatsko vymanilo z okovů Maďarska a přišlo pod křídlo Československa.⁵³

Dne 8. května 1919 se setkaly všechny národní rady s americkými Rusíny s Vološinem. Zde se spojily všechny rady do jedné. Jedinou byla nyní CRNR, Centrální ruská národní rada. Předsedou se stal Beskid. Žatkovič byl na zasedání 16. května navržen jako ministr Rusínského státu. 112 členů Rusínů bylo dosazeno na pozice v Praze. V čele s Vološinem, Žatkovičem a Beskidem zde jednají s Masarykem a ministry vlády o připojení k Československu. Ministr zahraničí Československa Beneš předloží návrh ve věci rusínské autonomie.⁵⁴ Později se Beneš stal také ministerským předsedou.⁵⁵

Československo na schůzi slíbí autonomii území podkarpatských Rusínů. Podkarpatsko má mít vlastní parlament s mocí zákonodárnou ohledně lingvistických, školských a náboženských otázek. V čele tohoto území bude guvernér jmenovaný prezidentem Masarykem. Tento návrh Edvarda Beneše byl nakonec schválen.⁵⁶ Území Rusínů nebylo nikdy zcela sjednoceno či osamostatněno. Netvořilo úplný celek. Až díky Československu bylo politicky sjednoceno.⁵⁷

11. Správa během spojení s Československem

Do roku 1919 na Podkarpatské Rusi byli lidé v podstatě bez práv.⁵⁸ Od června 1919 byla zavedena na Rusi diktatura vojenské správy a přesněji měla začít až 1. října.⁵⁹ Podkarpatská Rus se

---

⁵² POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 108-111.

⁵³ KROFTA, Kamil. *Podkarpatská Rus a Československo*. 2. nezměň. vyd. Praha: Česká expedice, 1995, s. 31, Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-13-9.

⁵⁴ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 108-111.

⁵⁵ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus: osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha: Libri, 2008, s. 26.

⁵⁶ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 108-111.

⁵⁷ BENEŠ, Edvard. *Podkarpatsko a jeho vztah k Československu*. 2. vyd. Praha: Česká expedice, 1996, s. 7.

⁵⁸ ŠVORC, Peter. *Zakletá zem: Podkarpatská Rus 1918-1946*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 5.

⁵⁹ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 111-113.

skládala z užské, berežské, ugočské a marmarošské župy. Župa v dřívějším pojetí znamenala okres. Toto rozdělení proběhlo roku 1918, dále roku 1919 byly tyto župy přejmenovány na župní obvody.⁶⁰Marmaroš byla obsazena Rumuny a to zničilo Huculskou republiku.

Vláda Huculské republiky se obrátila na Československo, aby Marmaroš připojila k Československu. Československo jí v tom vyhovělo, ale Rumuni opustili Podkarpatskou Rus až v roce 1920. Po okupacích a světové válce byl společenský a hospodářský život na Rusi na nízké úrovni a země byla velmi vyčerpaná. V Užhorodu vznikla Civilní správa pro organizaci administrativy kraje a v jejím čele byl Jan Brejcha, který byl pod vedením E Hennocquea. Mírová konference měla vyřešit problém Podkarpatské Rusi.

Brzy byla podepsána mírová smlouva v Saint-Germain, které součástí byla i tzv. malá minoritní smlouva. Podle jejích zákonů byla Podkarpatská Rus ústavou a právem začleněna do Československa. Území s rozlohou 12 617 km²patřilo Podkarpatské Rusi a mělo 487 obcí a více jak 585 500 obyvatel. Od 10. do 13. článku byla v Saint-Germainské smlouvě sepsána práva a povinnosti Československa ku Podkarpatské Rusi. Podkarpatská Rus bude autonomní území v československém státě, samosprávu budou mít vlastní, také vlastní sněm, který bude rozhodovat o svých oblastech správy, úředníci měli být Podkarpatští Rusíni, Rusíni měli mít spravedlivé zastoupení v Československu.⁶¹ Rusíni se chtěli připojit k Československé republice a za to jí měla Československá republika dát co nejvíce samostatnosti.⁶²

Mírová smlouva neurčila časové rozmezí, kdy měla být Podkarpatská Rus autonomní. To totiž dodatečně řešila Trianonská smlouva. Tu podepsalo Maďarsko a státy Dohody. Bylo v ní Maďarskem uznáno, že nezávislý stát Československo zahrnuje území od Karpat na jih. 7. listopadu 1919 československá vláda schválila Generální statut pro organizaci a administraci Podkarpatské Rusi. Tento dokument byl snahou Československa o uskutečnění podmínek, které si předsevzalo. Generální statut stanovil název země Podkarpatská Rus, nebo také Rusínsko. Hennocque byl na chvíli v čele správy.⁶³Na chvíli byla jmenována prozatímní rada, která měla 5 členů a Žatkovič byl v čele.

Jmenovalo se prozatímní Direktorium, které se zabývalo vším, co se týkalo samosprávy, ale nakonec nemělo významný vliv na správu země.⁶⁴Po připojení Československa vzniklo direktorium,

---

⁶⁰ŠVORC, Peter. *Zakletá zem: Podkarpatská Rus 1918-1946*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 87.

⁶¹POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 111-113.

⁶²*Dokumenty o Podkarpatské Rusi*. Praha: Česká expedice, 1997, s. 7-8. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-49-X.

⁶³POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 111-113.

⁶⁴Tamtéž, s. 111-119.

kteří vedli Rusíni a také administrátor Jan Brejcha.⁶⁵Brejcha řídil zemi skoro sám, radil se pouze s Hennocquem, Direktorium neposlouchal. Direktorium bylo ignorováno a přezíráno a to vedlo k častým rozporům v této administrativě celkově. Na podzim 1919 došlo k rozpadu CRNR na dva protipóly: karpatoruský a ruský kvůli A. Beskidovi, který kritizoval Žatkoviče. Rusínské organizace měly mezi sebou nesrovnalosti. Vláda Direktorium poté nebrala vážně. Ani na demisi, kterou podalo Direktorium, Masaryk nereagoval.

V Ústavní listině Republiky československé byla přijata autonomie Podkarpatské Rusi, ale v Saint-Germainské mírové smlouvě byly informace navíc, které v Ústavě nebyly doslovně přepsané. Tímto byla jasná práva Podkarpatské Rusi shrnuta do méně slov. Zákonomárný orgán byl sněm, ale nebyly přesně definovány informace k volbám. Konečně zákony byly odkloněny od skutečných zákonů přijatých v mírové smlouvě. Nakonec mohl i Ústavní soud rozhodovat o schválení zákonů, které si Rusíni vymohli.⁶⁶

Československý překlad smlouvy ze Saint Germain si T. G. Masaryk upravil tak, jak pro něj bylo výhodné. Tímto krokem dal větší volnost v jednání vůči Podkarpatské Rusi sobě, než národu Rusínů na osamostatnění.⁶⁷Nakonec bylo v zákonech plno odchylek a značně se formulace lišila od saint-germainské mírové smlouvy a byla velmi modifikována.⁶⁸Změnilo se vedení i forma vedení Rusínů. Vznikla guberniální rada, hlavním vedoucím již byl guvernér.⁶⁹Guberniální rada nyní nahrazovala Direktorium. Masaryk jmenoval Žatkoviče guvernérem, viceguvernér byl Petr Ehrenfeld, František Bláha byl administrátorem. Viceguvernér měl v tomto případě největší moc nad všemi úřadujícími. Žatkovič začal protestovat. Začal nejprve tím, že podal demisi a prezidentovi republiky napsal dlouhý dopis. Nelíbilo se mu, že autonomie není taková, jaká by měla být.

Veřejně pohrozil i tím, že udá některé činitele vlády a bude agitovat i do zahraničí. Vláda ČSR ale Žatkoviče nebrala vážně. Poté Žatkovič rezignoval. ČSR vláda jednala s představiteli politických stran Podkarpatské Rusi, ale všichni tito zástupci požadovali tytéž autonomní nároky jako Žatkovič. ČSR vláda věděla moc dobře, že Rusíni jsou po válce a okupacích zbídačení a o politiku se nezajímali, a také proto si ČSR vláda mohla dělat v podstatě to, co chtěla a nechat i guvernérovo křeslo prázdné. Veškerou moc nad Rusí měl Petr Ehrenfeld. Žatkovič byl apatický a vrátil se do USA. V USA napsal spisy, které popisují připojení Podkarpatska k ČSR. Nebyly však čtené a situaci v Podkarpatsku to

---

⁶⁵HRBEK, Antonín. *Podkarpatská Rus: stoleté výročí vzniku*. Olomouc: Poznání, 2018, s. 25. ISBN 978-80-87419-70-0.

⁶⁶POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 111-119.

⁶⁷*Dokumenty o Podkarpatské Rusi*. Praha: Česká expedice, 1997, s. 86-87. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-49-X.

⁶⁸POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 111-119.

⁶⁹HRBEK, Antonín. *Podkarpatská Rus: stoleté výročí vzniku*. Olomouc: Poznání, 2018, s. 25. ISBN 978-80-87419-70-0.

vůbec neměnilo. V roce 1923 byl guvernérem Podkarpatska jmenován Anton Beskid. Petr Ehrenfeld rezignoval na post viceguvernéra a na něj byl přijat Antonín Rozsypal. Viceguvernér měl být podřízený guvernérovi, avšak Rozsypal rozhodoval o dění na Podkarpatsku. Hlavním úkolem Rozsypala bylo dát do pořádku agrární reformu a výstavbu. Od roku 1920 do roku 1930 probíhala výstavba moderních budov v městech Užhorod, Svaljava, Chust, Sevljuš, Mukačevo a Solotvino.

Bylo postaveno mnoho významných budov neméně významnými českými architekty. Mezi ně patří například i František Krupka, Josef Gočár, J. Freiwald, J. Fragner a další. Od roku 1925 také byla počata záchrana památek na Podkarpatsku českými památkáři. Památky, které někteří Rusíni likvidovali, Češi odvezli do ČSR, aby je zachránili. Ale centralistický systém přituhoval a v roce 1926 byly sjednoceny všechny župy, tedy užhorodská, mukačevská a velkosevljušská. O rok později však byla Československá republika nově přerozdělena. Najednou už to bylo Česko, Moravskoslezsko, Slovensko a Podkarpatoruská oblast.⁷⁰

V Užhorodě byl zemský úřad, kde vládlo zemské zastupitelstvo a vše řídil zemský prezident. Guvernér, který byl do této doby nejvyšším představitelem Podkarpatska, se stal pouze ozdobou a neměl žádnou moc. Tento spolek nedodržel autonomistické podmínky tak, jak měl. To vše kritizovaly podkarpatské politické strany i guvernér a tímto podaly stížnost Společnosti národů. Vláda ČSR velmi dobře věděla, že porušuje práva, která byla předepsána v Ústavní listině. Aby všechny ministr vnitra J. Černý uklidnil, řekl, že pokud se zemské zastupitelstvo rozpustí, musí ho nahradit zákonodárný sněm. Proto zemský úřad vydržel do roku 1937. Po tomto roce se musela ČSR zabývat jinými otázkami, hlavně sudetskými. Proto parlament rozhodl o vydání zákona „O dočasné úpravě právního postavení guvernéra Podkarpatské Rusi a o souvisejících opatřeních organizačních“.

Zde byly také zásadní modifikace. Hlavním činitelem v Podkarpatské Rusi sice byl guvernér, nikoliv zemský prezident, ale zákon o autonomii to také nebyl a velmi guvernéra omezoval. Politici z politických stran na Podkarpatsku byli nespokojeni a začali se radikalizovat. Průmysl v zemi se zhoršoval. Poté světová ekonomická krize měla na ČSR velký dopad, největší na Podkarpatskou Rus, co se týče republiky. Lidé ztráceli svoji práci. To nahrávalo KSČ. Podkarpatští komunisté organizovali hladové pochody, které byly pouhým divadlem. Moskva chtěla, aby bylo vidět, že nejen v Sovětském svazu panuje „umělý“ hlad, nýbrž i v Evropě. Bylo hodně provokatérů, kteří vyvolávali střety s policií, a kvůli tomu policie některé i zabíjela. To se KSČ hodilo, jelikož mohla ostře vyobrazit situaci na Podkarpatsku. Za tyto případy dostali podkarpatští komunisté pochvaly i od Kominterny. Vláda ale podkarpatské komunisty začala zatýkat, především hlavní koordinátory hladových pochodů. Od roku 1930 se v Podkarpatsku chtěly usadit OUN a UVO, teroristické organizace, ale byly z Podkarpatska vyhoštěny.

---

⁷⁰ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 111-119.

12. Společenský život Rusínů

Během Rakousko-Uherského vládnutí lidé na Podkarpatsku v podstatě vůbec politicky neuvažovali. Ani po okupaci se to nezlepšovalo. Veřejný život zde byl také ochromen. Čeští činitelé požadovali, aby se na Podkarpatsku utvořily nové politické strany, které budou mít opravdu ráz. Vznikaly pouze maličké strany, největší strana byla strana agrární, a ta také měla úspěch u československé vlády. K tomu všemu ještě probíhala rozpolcení na různé směry. Mezi ně patřily například rusínské, ukrajinské, ruské, židovské a maďarské směry. Ruské a ukrajinské směry začaly od roku 1921 až 1936, jelikož na Podkarpatsko přišli emigranti z Ruska a Ukrajiny, kteří začali nacionalistickou výukou Rusínů. Začaly vznikat různé strany jako například M(I)SSPR, kterou založili komunisté, kteří neměli úspěch v Maďarsku. Poté se M(I)SSPR stala součástí KSČ.

Dále byla založena společnost Prosvita, kterou pomyslně vedli J. Braščajko a jeho vedení. Mezi vedení této organizace patřil také Vološin. Tato organizace byla vedena ukrajinskými emigranty, ale tvářila se jako rusínská emigrace. Tato organizace publikovala různé dokumenty, knihy, učebnice, časopisy aj. Tvořily se také knihovny. Po nějaké době rusínská Prosvita otevřeně promluvila, že není rusínská, ale ukrajinská a začala svou agresivní propagaci.⁷¹ Rusínofilem M. Vrabelem byl sestaven Bukvar, který představoval slabikář. Vrabel byl jedním ze zakladatelů rusínofilství. Sem také můžeme zařadit Žatkoviče, Sabova, Vološina, Stripského či Hodinku.⁷²

Vznikl spolek Kobzar, který zřídil divadlo Ruskyj teatr, kde hráli pouze Ukrajinci. Bylo to v podstatě epicentrum propagandy ukrajinské kultury. Masaryk věnoval tomuto divadlu peněžní dar. Roku 1928 se toto divadlo přesunulo za další pomoci Masaryka do Narodnoho domu prosvity, kde se stalo centrem ukrajinské kultury. Vláda vydělila peníze pro Ukrajince a Rusy a jejich instituce v Čechách. Například pro Ukrajinskou svobodnou univerzitu v Praze, Ruskou právnickou fakultu a jiné další. Na Podkarpatské Rusi bohužel žádné vysoké školy ale zřízeny nebyly. K Rusínům Masaryk nebyl tak štedrý. Hlavním mluvčím ukrajinských emigrantů byl J. Ostapčuk, který také zastupoval sociálně demokratickou stranu. Zemědělskou stranu reprezentoval Vološin a Braščajko. Dále vznikla rusínská agrární strana, dále se přejmenovali na AZS. Další stranou byla KTP, kterou koncipovala Jekatěrina Breškovskaja a posléze před jejími činy utíkala do Užhorodu. Založila také Školnuju pomošč a Bojan, dvě kulturní společnosti.

Byla založena Společnost Alexandra Duchnoviče v Užhorodě, která byla reakcí inteligence na společnost Prosvita. Společnosti Alexandra Duchnoviče si dále založila kulturní centrum Russkij dom.

---

⁷¹ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 119-123.

⁷²POP, Ivan. Rusínská společnost na rozcestí. In: *Vznik ČSR 1918 a Podkarpatská Rus: (sborník z mezinárodní konference v Praze)*. Praha: Společnost přátel Podkarpatské Rusi, 1999, s. 28-34. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-61-9.

Rusínský kulturní směr byl ten nejslabší článek mezi ukrajinskou a ruskou kulturou. Ukrajinské a ruské kulturní směry se ale po pár letech začaly orientovat na spolupráci s dalšími státy a nakonec se pro Československo jevil rusínský kulturní směr jako ten nejvíce protagonistický.

Všechna politická podkarpatská společenství chtěla jednu společnou věc, kterou byla autonomie. Tento požadavek nebyl 20 let od mírové dohody nikdy dodržen a nebyl brán vážně, jelikož podkarpatské mínění politických stran bylo různorodé a nikdy se nedokázaly shodnout a už vůbec se nemohly jednotně přít s pražským centralismem. Ani autonomistické požadavky tudíž nemohly být vyslyšeny. V roce 1923 byla zrušena vojenská diktatura. Lidé chodili k volbám každý druhý rok. Buď volili extrémní pravici nebo extrémní levici.

Během české první republiky Rusíni procházeli národním obrozením, které se u většiny jiných států projevovalo také v utváření literárních děl. U Rusínů to však takto neprobíhalo. Nebyla provedena kodifikace rusínštiny a mladá generace umělců psala bohužel jen rusky nebo ukrajinsky. Proto začali rusínští umělci malovat. Vznikla podkarpatská malířská škola v Mukačevu, v které byli absolventi vídeňské, budapešťské, pražské, mnichovské a pařížské výtvarné akademie. Dále založili v roce 1931 Spolek výtvarných umělců na Podkarpatské Rusi, kam se vraceli i absolventi a staří učili mladé. Projevovalo se i pravoslaví a jeho hnutí. Vznikla mukačevsko-prešovská pravoslavná jeparchie. Pravoslaví přišlo z Rakouska-Uherska, bylo navázáno na srbskou pravoslavnou církev. První pravoslavný kongres na Podkarpatsku se konal roku 1921. Tak vznikla Karpatoruská východní pravoslavná církev.

Pravoslavná církev ale podle vlády neměla být závislá na Srbsku, ale na státě. Konstantinopolský patriarcha tedy musel vysvětit Savvatije na pražského a celorepublikového arcibiskupa. Veniamin byl prohlášen biskupem podkarpatským, který vysvěcoval nevzdělané a tak vznikl tzv. Savvatijův rozkol. Tento rozkol řešila dokonce i Společnost národů. Tlak na ČSR kvůli náboženství Rusínů byl velký, tudíž vláda Podkarpatskou Rus musela nechat vést náboženství. Byla tedy zřízena Mukačevsko-Prešovská diecéze. Biskupem byl nakonec Srb Damaskin. Přesto na Podkarpatsku vedla řeckokatolická církev. ČSR vláda nevěřila promaďarským duchovním. Biskup řeckokatolické církve byl A. Papp, dále Petr Gebej. Ten byl prorusínský. Dále také A. Stojka. Uvedli prohlášení, že nechtějí ukrajinské politické ideologie, a že chtějí zůstat věrní Československu, protože jedině s nimi mohou mít nerušený vývoj svého národa.⁷³

---

⁷³ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 124-129.

13. Okouzlení Rusí

V 19. století začal výzkum oblasti Karpatské Rusi. Někdy bylo těžké rozlišit Rusíny od jiných národnostních menšin a národů. V 19. století byli Rusíni rozděleni na 6 skupin. Byli to Lemkové, Rusnáci, Doliňané, Vrchovinci, Bojkové, Huculové. V 20. století byli zase přerozděleni na Lemky, Bojky a Huculy. Tyto skupiny Karpatských Rusínů měly být považovány za část ukrajinského obyvatelstva. Nejvýznamnější je však rozdělení pouze na dvě skupiny, tedy na západní a východní, mezi kterými je hlavním předělem řeka Oslava – Laborec.⁷⁴

Pro krásu Podkarpatské Rusi sem bylo dosazováno od roku 1919 do různých funkcí mnoho Čechů, kteří si to tu oblíbili.⁷⁵ Do roku 1919 Češi prakticky Podkarpatsko neznali. Byli sem pozváni Češi, tj. doktoři, učitelé, vojáci a další. Někteří si mysleli, že to pro ně je za trest.⁷⁶ Učitelé, úředníci a další lidé, kteří pracovali na Podkarpatské Rusi neovládali ruský ani ukrajinský jazyk dobře, proto docházelo k častým nedorozuměním.⁷⁷ Ale po odchodu odsud jim připadalo, že se ochudili. Roku 1922 začal český výzkum Podkarpatské Rusi. Mnoho umělců a osobností z Čech bylo uchváčeno přírodou a kulturou Podkarpatské Rusi.

Vznikl nejvýznamnější spis o Podkarpatsku, který nesl název almanach Podkarpatská Rus. Očarování Podkarpatskem byli mnozí čeští spisovatelé, badatelé, sběratelé aj. Další významná česká osobnost, která se zabývala Rusíny a jejich kulturou byl Antonín Hartl, který také přeložil a napsal mnoho děl týkajících se Podkarpatské Rusi. Dále se Rusíny zabýval politik a historik Kamil Krofta, Zdeněk Matěj Kuděj, který popsal represe huculského obyvatelstva rumunským spojencem ČSR, která posléze litovala spojenectví s Rumunskem. Také Ivan Olbracht je známý svým dílem Nikola Šuhaj loupežník, za kterou získal Státní cenu za slovesné umění. Byla provedena různá divadelní zpracování tohoto díla v českých divadlech. Olbracht vydal další díla jako například Země beze jména, Hory a staletí a Golet v údolí, které se také týkalo Podkarpatska. S. K. Neumann také psal reportáže o Rusínech, ale byl to komunist. J. Zatloukal psal o Židech na Podkarpatsku a vylíčil je jako nezbytnou složku této země. Po Holocaustu podkarpatská židovská obec úplně vyhynula, proto je dílo Golet v údolí krásným zdokumentováním židovství na Podkarpatsku. Zahynulo zde kvůli nacismu přes 100 000 Židů.

Vladislav Vančura s Karlem Novým natočili film Marijka nevěrnice, který se odehrával v Koločavě, a který byl v USA promítán jako Zapomenutá země. Golet v údolí byl také zfilmován.

---

⁷⁴MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. [1. české vyd.]. Užhorod: V. Paďák, 2014, s. 23-25.

⁷⁵ŠTĚPÁNEK, Petr. *Podkarpatská Rus v letech 1919-1939 = Zakarpattja u 1919 ta 1939 rokach*. Náchod: Konting, 2008, s. 6. ISBN 978-80-9033-082-5.

⁷⁶POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 124-129.

⁷⁷RYCHLÍK, Jan a Magdaléna RYCHLÍKOVÁ. *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918-1946*. Praha: Vyšehrad, 2016, s. 179-180. ISBN 978-80-7429-556-0.

Karel Čapek publikoval díla jako *Balada o Juraji Čupovi a Hordubal*, která se opírala o reálné Rusíny. Dále Josef Knap napsal *Muži a hory* a také *Puszta*, kde popisuje odpor Rusínů ke všemu cizímu. Dále o této zemi psal Jaroslav Hubálek, Julius Komárek, který krásně popsal z hlediska biologického a zoologického přírodu a zvěř Podkarpatska, která se tam v té době rozprostírala. Jan Drozd napsal román *Dlouhá noc* nebo také *Karpatskou romanci*.⁷⁸ Podkarpatská Rus byla od roku 1928 zřizována stále více pro turistiku. Do roku 1937 byly služby pro turisty v největším rozkvětu a zlepšovány pro komfort cestujících.⁷⁹

14. Události po Mnichovu

Když E. Beneš přijal mnichovský diktát, začaly ukrajinské a ruské organizace tvrdě tlačit na československou vládu, aby získaly svoji autonomii. ČSR byla oslabena. Ivan Párkányi se stal díky této usilovné práci ministrem Podkarpatské Rusi, to však autonomistům nestačilo. Začali také diskutovat s Hlinkou o změně republiky na federativní stát. Kvůli takové změně se dohadovalo i Německo. Hitler velmi podporoval autonomii. Maďarsko začala zajímat budoucnost pohraničí. Slovensko 6. října vyhlásilo autonomii. Dále 11. října 1938 se jednalo o podkarpatoruské autonomní vládě. Zde bylo 6 křesel.

Maďarsko mělo velmi velký zájem o města Bratislava, Nitra, Košice, Užhorod, Mukačevo a Berehovo. To vedení ČSR nechtělo slyšet a nepřijalo takové prosby Maďarska. Autonomní vláda chtěla s Maďarskem jednat sama. To bylo však pro vládu nepřijatelné a zastavila autonomní vládu před takovým činem. Autonomní vláda si podle své libosti však schválila plebiscit. Tento plebiscit byl ale protizákonný. Tento čin byl argumentován tím, že vláda ČSR je neschopná bránit Podkarpatsko, a proto si autonomní vláda počíná sama podle sebe. O této problematice se jednalo v Praze 25. října za účasti všech vlád, včetně těch autonomních. Předsedou autonomní vlády chtěla pražská centralistická moc jmenovat Petra Židovského, ale nacistické Německo chtělo na tento post dosadit Augusta Vološina.

Z autonomní vlády byli nakonec odstraněni rusofilští i rusínofilští ministři a zbyli zde pouze ukrajinští ministři.⁸⁰ Na Podkarpatské Rusi bylo od roku 1938 mnoho nepokojů. Československá armáda chránila tento malý kousek země před Maďarskem a Polskem.⁸¹

---

⁷⁸ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 124-129.

⁷⁹ŠTĚPÁNEK, Petr. *Podkarpatská Rus v letech 1919-1939 = Zakarpattja u 1919 ta 1939 rokach*. Náchod: Konting, 2008, s. 6. ISBN 978-80-9033-082-5.

⁸⁰ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 124-129.

⁸¹BORÁK, Mečislav. *Obrana republiky na Podkarpatské Rusi v letech 1938-1939*. In: *Vznik ČSR 1918 a Podkarpatská Rus: (sborník z mezinárodní konference v Praze)*. Praha: Společnost přátel Podkarpatské Rusi, 1999, s. 87-94. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-61-9.

Nacistické Německo začalo provádět akce tzv. ukrajinská karta. Takto se měli Němci expandovat na východ a to mělo vystrašit Stalina. 2. 11. 1938 byla podepsána vídeňská arbitráž. To znamenalo, že Československo mělo Maďarsku předat značnou část Slovenska a Podkarpatské Rusi. Podkarpatsko tedy ztratilo mnoho obyvatel, obcí, měst, půdu a především průmysl. Nyní bylo místo Užhorodu hlavním městem město Chust. Vološin jako hlavní představitel autonomní vlády zařídil, aby nastoupil co nejdříve autoritativní režim. V Chustu byla založena organizace podobná SA a SS, kterou měli na starost haličští ukrajinští nacionalisté z řad OUN.

Dále byla na rozkaz Vološina roku 1938 rozpuštěna CRNR. U Rachova byl založen koncentrační tábor a v Československu byl zatím jediný.⁸² Roku 1938 vznikla Karpatská Ukrajina, kterou vedl Augustin Vološin. Vološin do koncentračních táborů posílal některé politiky.⁸³ Pražská vláda nejdříve byla ochromena tím, že bylo zabráno velmi velké území. Na Podkarpatsko začalo velmi silně útočit Maďarsko, kterému pomáhalo Polsko. Toto byla jen přípravná fáze okupace. Polské a maďarské teroristy statečně likvidovaly československé jednotky. Nacistickému Německu se nelíbila samočinnost Maďarska a tím ji utnulo. Maďarsko si myslelo, že je nutné se s nacisty přátelit, protože jen od nich mohlo získat benefit ve formě Podkarpatské Rusi. Roku 1938 bylo Národním shromážděním přijato rozhodnutí o autonomii Slovenska a Podkarpatské Rusi. Vzniklo tedy Československo. Návrh na přejmenování Podkarpatské Rusi na Karpatskou Ukrajinu byl odepřen. Nad Podkarpatskem měl stále nejvyšší moc prezident, kterému měl být odpovědný autonomní sněm, a sněmu měla být odpovědna autonomní vláda.

Autonomní vláda roku 1938 přijala dohodu Německa o prozkoumání Podkarpatska, načež navrhlo i peněžní odměnu za takový výzkum. Ukrajinsko-německá společnost v Chustu byla důkazem zájmu Němců o toto území.⁸⁴ Pražská vláda pochopila, že se země pomalu hrne do problémů. Roku 1939 Hácha zvolil Lva Prchalu ministrem autonomní vlády Podkarpatska. Vološinova vláda s tímto krokem však nesohlasila a svou nespokojenost demonstrovala i Německu. Když Lev Prchala přijel na Podkarpatsko, začaly demonstrace. Chtěl tedy odjet, ale Rudolf Beran, předseda vlády, dohodl, že Prchalovi omezí moc. Mohl však potlačit hnutí nacionalistů, bude-li třeba.

Vološin chtěl založit sjednocenou stranu Ukrajinské národní sjednocení, dále UNO, kam mohly pouze osoby, které na to měly postavení a původ. Vznikla také Německá strana, kam mohly také pouze prověřené osoby s postavením. Volby byly jen do jedné poslancecké strany, a to UNO, sčítání hlasů bylo zfalšované, volby byly pod přísným dohledem Karpatské Síče, obdoby SS a SA jednotek.

---

⁸² POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 124-129.

⁸³ HOŘEC, Jaromír. *Podkarpatská Rus - země neznámá*. Jinočany: H&H, 1994, s. 27.

⁸⁴ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 124-129.

Dále začalo období nabídek a odměn výměnou za Podkarpatskou Rus, která byla přítěží pro Československo. Pokud by Maďarsku dali Podkarpatsko, urovnaly by se tím dlouholeté spory mezi těmito územími a dokonce i s Polskem. Nakonec však od takových nabídek Česko-Slovensko odstoupilo, protože se bálo Německa. Německo si urovnání vztahů mezi těmito zeměmi nechtěl ani představovat. Beran nechal Révaye zbavit postu ministra autonomní vlády a Hácha nakonec jmenoval do kabinetu autonomní vlády Vološina, Kločuraka a Prchalou.

Podle Stalina byla Podkarpatská Rus pouze odpad. Stalin bral návrh Německa o připojení Ukrajiny k Podkarpatské Rusi jako provokaci SSSR. Stalin za provokatéry označoval snad všechny západní země. Hitler Maďarsku nařídil, aby obsadilo Podkarpatskou Rus. V Chustu se odehrál puč Karpatské Síče, která rázem byla proti Vološinově vládě. Proti nim bojovali Rusíni v čele s Prchalou, kteří byli součástí československého pluku. Puč se tedy Síčovcům nepovedl. Tito Síčovci nebyli skutečnými Síčovci, jelikož tento puč zahájily německé služby.

Agresivní Maďarsko nařídilo Česko-Slovensku vyklizení Podkarpatska a zároveň vstoupilo do Mukačeva. Česko-Slovenské jednotky však kladly odpor těmto maďarským agresorům. Z Prahy dostaly jednotky v čele s Olegem Svátkem příkaz, aby ustoupili Maďarsku a vyklidili Podkarpatsko. Během těchto akcí Slovensko vyhlásilo nezávislý stát. Podle Vološina to znamenalo nejvyšší nutnost vytvořit nezávislost Karpatské Ukrajiny. Sděлил to Háchovi a poděkoval mu za 20 let spolupráce. Vološin přijal protektorát a poprosil nacistické Německo o zachování samostatnosti. Vološinovi bylo německou vládou sděleno, aby nechal postupovat Maďary na území Podkarpatska, jelikož Německo v tu chvíli nemohlo v této zemi vyhlásit protektorát. Podkarpatský sněm i přes tyto potíže zasedal. Tam si podkarpatscí ministři sami určili nezávislost státu a nazvali Podkarpatskou Rus Karpatskou Ukrajinou. Ukrajinština se stala státním jazykem, prapor byl modro-žlutý.

Píseň Šče ne vmerla Ukrajina se stala hymnou této země. Znakem se stal podkarpatský znak. Prezidentem byl zvolen A. Vološin. Vološinovi bylo vyhrožováno Maďary. Maďaři naléhali na to, aby nebylo bráněno postupu maďarských jednotek do Karpatské Ukrajiny. Vološin se musel rozhodnout, co dále udělat. Vološin byl zděšen a rozpustil vládu a utekl do Německa, nakonec ale žil v Praze. Karpatská Síč byla nespokojena s prezidentem Vološinem a začala protiútok proti Maďarům. Toto bylo opravdu marné hrdinství a mnoho Síčovců padlo v bojích. Nakonec ale 18. března 1939 bylo obléhání Karpatské Ukrajiny ukončeno.⁸⁵ Jediný den, kdy Podkarpatská Rus byla samostatná, bylo 15. března 1939.⁸⁶ Nezávislost tohoto malého kousku země byla zřízena v Chustu v bývalé škole.⁸⁷

---

⁸⁵ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 142-145.

⁸⁶ŠVORC, Peter. *Zakletá zem: Podkarpatská Rus 1918-1946*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 5

⁸⁷RYCHLÍK, Jan a Magdaléna RYCHLÍKOVÁ. *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918-1946*.

Praha: Vyšehrad, 2016, s. 80. ISBN 978-80-7429-556-0.

15. Role 2. světové války v životě Rusínů

Pál Teleki, maďarský politik, si myslel, že pro Podkarpatsko bude nejlepší vyhlášení samostatnosti území. V Budapešti se jednalo o Podkarpatské Rusi. Názvy, které doted' Podkarpatská Rus měla, se Maďarsku nehodily, protože měly spojitost s minulostí. Maďarové si přáli název Carpathia. Proti tomu však zase byli maďarští nacionalisté z Podkarpatska. Nakonec se toto území jmenovalo Karpatské teritorium neboli Kárpátalja. Maďaři nastolili na tomto území vlastní pořádky a systémy a chtěli uklidit scénu na Podkarpatsku. Hlavními vedoucími země byl Béla Novákovics, Michail Demko, Julius Marina. Byly zřízeny tábory pro odpůrce Bérova režimu, kterými byli síčovci, ukrajinští emigranti, poslanci sněmu. Probíhalo opravdu neklidné období.

Maďarsko se chtělo expandovat, mnoho pokusů se mu povedlo, protože mělo za zády silného spojníka, Německo. Maďaři byli proti Židům, zbavovali je pracovních míst a nasadili jim vysoké daně.⁸⁸ Na arbitráži ve Vídni roku 1938 byla Podkarpatská Rus předána Horthyemu.⁸⁹ Miklos Horthyjmenoval roku 1939 několik podkarpatských autonomistů na posty horní komory a na posty dolní komory maďarského parlamentu. To ale nic neznamenalo. Později se Maďarsko s Carpathií sjednotilo v jeden stát. Území Kárpátalja bylo rozděleno na tři celky a to užský, berežský a marmarošský. Jazyky byly dva hlavní: maďarština a uhuruština. Novákovics předal svůj post Z. Perényimu.

Když Německo obsadilo Polsko, bylo území Podkarpatska také ohroženo. Komunisté to naopak viděli jako novou příležitost Rusínů utéci od Horthyho maďarského režimu. Od roku 1939 začali Rusíni utíkat do Sovětského svazu, protože si mysleli, že jim tam doopravdy bude dobře, jenže je čekalo vězení a gulagy. Mnoho Rusínů zde nepřežilo, protože tyto gulagy byly v oblasti polárního kruhu. Někteří z SSSR odešli zdrávi, ale jedině ve formě československých jednotek. Rusíni v čele s Telekim roku 1940 navrhli autonomii území Kárpátalja Maďarům. Tento projekt byl kritizován a po krátkém projednávání ho Horthy také odmítl. Teleki se dále pokoušel ještě párkrát tento návrh předložit, ale byl umlčen.

Horthy jmenoval Miklose Kozmu jako regenta-komisaře, který měl svůj vlastní program. Autonomii Rusínů sice zamítl, ale dovolil jim znovu publikovat, rozvíjet se kulturně i z hlediska gramotnosti, dokonce i kodifikovat rusínský jazyk. Chtěl napomoci tak, jak Československo nedokázalo a oplátkou za to budou muset být Rusíni loajální vůči Maďarům. Kozma v Užhorodě založil PON, tedy Podkarpatskou vědeckou společnost. Sem byli dosazováni předsedové rusínského původu. Nejvýznamnějším z nich byl Ivan Harajda, který kodifikoval rusínský jazyk, napsal

---

⁸⁸POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 146-152.

⁸⁹BUDÍN, Viktor. *Podkarpatská Rus očima Čechů*. Praha: Česká expedice, 1996, s. 13. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-25-2.

Gramatiku rusínského jazyka a vydal mnoho dalších publikací. Rusíni si zakládali svoji identitu. Horthy zrušil moc srbské pravoslavné církve nad podkarpatskou pravoslavnou církví. Michail Popov, ruský emigrant, byl nyní vedoucím pravoslavné církve na území Kárpátalja.

V době kdy Hitler zaútočil na SSSR, bylo Maďarsko spojencem Němců. Z tohoto důvodu byli Rusíni verbováni do maďarské armády. V této době nejvíce trpěli Židé za celý svůj život na tomto území. 15 000 Židů, kteří si mysleli, že je vezou domů, byli zabiti nacisty ve východní Ukrajině. Poté Kozma zemřel a byl místo něj vybrán Tamcsányi, který zahájil procesy pronásledování nekomfortních osob. Dále SSSR poslal na pronásledování pár tajných kontrarozvědek v čele s F. Pakatim, které sledovaly činnost vojsk na Podkarpatsku. Partyzáni udělali chybu a spojili se s nimi. Členy těchto kontrarozvědek maďarská vláda nechala popravit. Pataki byl také odsouzen a další lidé odvezeni do koncentračních táborů. Na Podkarpatsku byl vojenský režim, během této doby byl místo Tamcsányiho dosazen Wincze.

Maďarsko bylo okupováno Německem a připravovala se deportace Židů Eichmannem. Z Podkarpatska do Osvětimi bylo převezeno 76 271 Židů, to vše za pomoci Maďarů. Z Podkarpatské Rusi bylo vyhubeno během šoa celkem 104 177 osob, ale tento počet není zařazen do celkových obětí v Československu. Někteří přeživší byli převezeni do Karpat na stavbu Arpádovy linie. Sovětská armáda okupovala Polsko a pak přešla i na část Maďarska. V tu dobu se německé i maďarské jednotky zalekly příchodu SSSR, utekly a administrativa byla ponechána samotným Rusínům. Maďarská okupace na Podkarpatsku roku 1944 skončila.⁹⁰

16. Rusíni v centru pozornosti politiky

E. Beneš v roce 1934 Rusíny přesvědčoval, že Podkarpatská Rus připojená k Československu se již nikdy neoddělí.⁹¹Roku 1939 Edvarda Beneše zajímal osud Podkarpatské Rusi.⁹²Edvard Beneš chtěl, aby se Podkarpatská Rus stala malým ostrůvkem před Sovětským svazem. Vůbec mu nešlo o to, aby se Rusíni měli lépe, ale o Karpaty, které kryly Československo před nepřáteli.⁹³ Chtěl Podkarpatsko pro sebe, ale nechtěl být sousedem s Ruskem. Myslel, že Rusko možná obsadí větší část Evropy, jeho představy byly různorodé. Beneš chtěl jednat takticky pro Československo. Přivlastňoval si sice Podkarpatskou Rus a chtěl ji i věnovat SSSR, jen aby byly vztahy mírové. Edvard Beneš měl v Londýně jako člena Státní rady doktora práv rusínského původu Pavla Cibere, kterého ale odmítal

---

⁹⁰ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 146-152.

⁹¹POP, Ivan. *Podkarpatská Rus: osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha: Libri, 2008, s. 26-27.

⁹² POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 152.

⁹³HRBEK, Antonín. *Podkarpatská Rus: stoleté výročí vzniku*. Olomouc: Poznání, 2018, s. 17. ISBN 978-80-87419-70-0.

brát vážně a nechtěl s ním jednat. Později na Sovětský svaz zaútočilo Německo a Japonsko na USA roku 1941.

Tohoto roku také byla podepsána smlouva o sovětsko-československých vztazích. Prezident Beneš o Podkarpatské Rusi mluvil jako o součásti Československa, náhle ale změnil svůj úsudek a řekl, že toto území bude patřit buď SSSR nebo ČSR. Byla podepsána další československo-sovětská úmluva, která požadovala, aby se českoslovenští vojáci shromažďovali v vojska na území SSSR. Rusíni, kteří byli v koncentračních táborech, spadali také pod tuto úmluvu a Heliodor Píka sovětům vysvětloval, že je nutné je také propustit, jelikož jsou nezbytnými členy československých vojsk. Komunisté je nechtěli propouštět, jelikož Rusíni, pocházející z těchto koncentračních táborů, by prý vzápětí burcovali proti komunismu a sověti by je prý nedoporučovali ani do československých vojsk.

Zdeněk Fierlinger, český komunista, si to myslel také. Nakonec ale byly vězněné osoby propuštěny. Rusíni, kteří pracovali v táborech, byli pročeskoslovenští a měli chuť se stít bolševikům. Heliodor Píka Benešovi tvrdil, že jsou nezbytnou složkou a posléze byl také schválen dekret, který byl také dokumentem o amnestii československých obyvatel. Roku 1943 v čele s Ludvíkem Svobodou tito Rusíni statečně bojovali v Sokolovu proti německým útočníkům. Mnoho Rusínu dostalo za takový statečný boj ocenění. Tato ocenění se nelíbila SSSR a sověti chtěli Podkarpatsko připojit k Ukrajině. Připravovaly se akce k anexi Podkarpatské Rusi. Beneš letěl do Iráku, kde projednával s Olexandrem Kornijčukem Podkarpatskou Rus a znovu provedl chybu, která více nahrávala Sovětskému svazu. Beneš se SSSR stále podepisoval různé smlouvy o spolupráci, vztazích Československa a SSSR.

Beneš stále tvrdil, že Podkarpatsko chce, ale poté na schůzkách například se Stalinem tvrdil, že Podkarpatsko může patřit kulturně více k Ukrajině. Dělal strašlivé chyby v diplomatických jednáních. Beneš ke všemu SSSR věřil. Jak by ne, když Stalin vypadal, že Benešovi ve všem vyhoví. Jenže Stalin mluvil jinak a přemýšlel jinak a chtěl anektovat Podkarpatskou „Ukrajinu“. Stalin tyto plány vůbec netajil. Jen řekl Benešovi něco jiného a pak konal jinak. V tom Beneš Stalinovi však také nezabránil, ale ani nechtěl zabránit. Roku 1944 se Rudá armáda přiblížila k hranicím v Karpatech. To byla příprava k anexi Podkarpatska. Sověti si také vyhradili právo nakládat s Podkarpatskem dle libosti a jen oni mohli určovat osud této země.⁹⁴

17. Projevy moci Sovětského svazu na Podkarpatské Rusi

Sověti bez větších těžkostí přišli na Podkarpatsko a během deseti dnů od 18. října 1944 měli obsazenou celou zemi. F. Němec a generál A. Hasal byli první delegace na tomto území po těchto akcích. Němec napsal Moskvě i Londýnu dopis, v kterém nebyl moc spokojený se situací na

---

⁹⁴ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 152.

Podkarpatsku. NKVD mělo pod palcem Ludvíka Svobodu a nařídilo mu postavit se proti Benešovi. SSSR konal protiprávně a protiústavně. Nabírala násilně do Rudé armády československé vojáky. Pod dohledem přítele Stalina, Lva Mechlise, probíhaly na Podkarpatsku jednání o připojení Podkarpatské Rusi k „již dávno vysněné“ Ukrajině. Beneš se nestačil divit tomuto jednání SSSR. Na Podkarpatsku byly vytvořeny další koncentrační tábory. Ten největší se nacházel ve městě Svaljava. SMERŠ a NKVD zatýkala všechny Rusíny, kteří byli proti komunismu i inteligenci. Všechny nepohodlné osoby režimu byly odvezeny do zvěrských podmínek na Donbasu, kde je nutili pracovat. 26. listopadu 1944 už to byla Zakarpatská Ukrajina. Mechlise zastupoval L. I. Brežněv. Na prvním sjezdu, který se konal na počest přejmenování Podkarpatské Rusi, byl přijat manifest o opětovném sjednocení Zakarpatské Ukrajiny se sovětskou Ukrajinou.

Nejvíce zvláštní v tomto pojmenování bylo slovo „opětovné“, jelikož k Rusku, ale ani k Ukrajině Podkarpatsko nikdy předtím nebylo připojeno. I. Turjanica zatím stál v čele vlády Zakarpatské Ukrajiny.⁹⁵Ivan Turjanica usiloval o samostatnost Rusínů. Je to zároveň předseda Svazu podkarpatských Rusínů.⁹⁶Od obyvatel Podkarpatska se násilně požadovaly podpisy na toto vládnutí. Roku 1944 Turjanica přikázal F. Němcovi, aby do tří dnů opustil zemi. Benešovi byl poslán dopis o tom, že byl přijat Manifest o opětovném připojení Zakarpatské Ukrajiny a SSSR očekával, že Beneš tento manifest přijme bez váhání. Na jeho názor se nikdo neptal. Beneš ale takový dokument nepřijal. Chtěl, aby hranice Československa zůstaly stejné jako před Mnichovskou dohodou. Byl však velmi naivní a Stalinovi bezhlavě vše věřil. Myslel, že pro Stalina to také není jednoduché, a že postupuje tak, jak jen může. Stále myslel, že se Československo může přátelsky s SSSR dohodnout na pohraničí, ale až po válce podle něj bude klidnější období na taková jednání.

F. Němec nakonec odjel z Podkarpatska pryč do Moskvy. Čeští delegáti i politici kromě KSČ moc dobře věděli, že anexe již proběhla, ale Československo to stále však nemohlo pochopit. Gottwald však začal agresivně útočit na československou vládu a sdělil, že bez váhání chce připojit Zakarpatskou Ukrajinu k SSSR. Tímto Beneš pochopil, že Podkarpatsko je již ztracené. Chtěl o něj poté bojovat, ale Stalin mu v dopise vyhrožoval, že za něj může dosadit Gottwalda. Beneš se se Stalinem nechtěl hádat, a proto přijal anexi Podkarpatské Rusi k SSSR. Oddychl si a začal Podkarpatskou Rus před Stalinem pomlouvat. Stalin Benešovi nevěřil a stále po Benešovi chtěl více pomluv a dopisů, ve kterých potvrzoval svá slova. Stalin chtěl, aby se před ním Beneš ponižoval. Za to mu Stalin slíbil vyhnání Němců z Československa. Roku 1945 byla podepsána smlouva o odevzdání Podkarpatské Rusi. Stalo se tak 29. června a tato smlouva byla podepsána Molotovem, Fierlingerem a

---

⁹⁵ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 157.

⁹⁶HOŘEC, Jaromír. Uznat Rusínov jako národ. In: *Podkarpatsko včera a dnes*. Praha: Česká expedice, 1994, s. 55-56. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-40-6.

Clementisem. Tato dohoda byla podepsána bez zástupců Zakarpatské Ukrajiny. Žatkovič protestoval, ale to bylo marné.⁹⁷

18. Edvard Beneš a občanství Rusínů

Podkarpatsí Rusíni podle Beneše neměli již právo na československé občanství. Již nebyli občany Československa. Takové prohlášení těžce nesla armáda, v které bylo mnoho Rusínů. Beneš tedy omezil československé občanství pouze na ty Rusíny, kteří sloužili v armádním sboru. I Prozatímní národní shromáždění muselo podepsat smlouvu o anexi Podkarpatské Rusi k SSSR. V Zakarpatské Rusi i v Praze většina obyvatel požadovala československé občanství. Roku 1945 I. Turjanica zakázal přecházet hranice do ČSR.⁹⁸

19. Vliv SSSR na Rusíny

Nejvyšší sovět zřídil roku 1946 Zakarpatskou oblast, která se začleňovala k USSR, tedy Ukrajinské sovětské socialistické republice. Předchozí názvy jako Podkarpatská Rus a Zakarpatská Ukrajina byly tedy minulostí. Pro Stalina byly Karpaty velmi výhodné místo pro vojenské účely. Rusíni již nebyli Rusíny, nýbrž je Stalin přejmenoval na Ukrajince. Stalin nechal vyvraždit v Zakarpatí také mnoho bývalých rusínských poslanců. Také nechali zabít mnoho vůdců pravoslavné a katolické církve. Církev byla nelegální a odstraněna z života Rusínů. Sám Turjanica byl z vedení roku 1948 odvolán. Bylo zavedeno nové vedení, které chtělo smazat z paměti Rusínů národní obrození, které bylo provedeno Duchnovičem, Pavlovičem, Dobrjanským a Silvajem.⁹⁹ Rusíni byli problém, kterým se Sovětský svaz nechtěl zabývat. Nechtěl mu udělovat zájem, a proto se jejich osud vyřešil pouhým mávnutím ruky.¹⁰⁰ Ze Zakarpatí, ale ani dovnitř nebylo možné se dostat. Vstupovat na toto území směli jen vojáci. Zakarpatí bylo zakázanou zónou. Začala militarizace území. Vojáci obývali bývalé školy, paláce a veřejné budovy. Některé obyvatele této oblasti museli přemístit na jiné území. V tomto období byla postavena letecká základna, tankodrom, myslivecký revír a mnoho dalších budov k vojenským službám.¹⁰¹

---

⁹⁷ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 157.

⁹⁸ Tamtéž, s. 164-165.

⁹⁹ Tamtéž, s. 166-167.

¹⁰⁰ MAGOCSI, Paul R. *Rusíni a jejich vlast*. Praha: Čes.expedice, 1996, s. 8. ISBN 80-85281-34-1.

¹⁰¹ POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 166-167.

20. Zakarpatští kulaci

SSSR zbrojil proti kulakům roku 1947. Navýšil jim daně, které nemohli splatit a tak je sázel do vězení. Roku 1948 také SSSR zavedl kolchozy na tomto území. Kolchozy byly zavedeny i na nesmyslných místech jako byly hory, neúrodná půda apod. Kolektivizace skončila roku 1950, jelikož mnoho kulaků bylo proti takové nesmyslné práci. Probíhaly deportace kulaků. NKVD mladým lidem nabízela školy, ale to byla jen nálepka za práci v dolech v Donbasu. Mladí lidé takovou nabídku přijímali a z dolů se snažili posléze utíkat. Utečence pochytili a odvezli do gulagu.¹⁰²

21. Školské reformy SSSR

SSSR se chtěl předvést v dobrém světle a zakládal také univerzity, výzkumná centra, která však byla zbytečná. Země potřebovala odborníky v oblasti zemědělství, ale takové bohužel neměla nebo jich byl malý počet. I přes vysoké vzdělání Rusínů nebyli Rusíni dosazováni na vysoké posty, které byly již zabrány sovětskými vzdělanci. Někteří druzí se s tímto nesmířili a odcestovali do jiných zemí za lepší práci. To SSSR značně zlepšovalo pozici, jelikož SSSR si výslovně přál, aby Rusíni odešli z této země. Knihy národních obrozenců a náboženské spisy byly likvidovány. Hlavní bylo vymazat z lidské paměti rusínské texty a spisy. Nikdo nesměl knihy schovávat. Knihy byly spalovány. Kultura podle SSSR měla být jiná. Sovětským svazem byly zakládány nesmyslné spolky, které se věnovaly zpěvu, divadlu, tanci, přehlídkám apod. Zde se na první místo kladla sovětská a ukrajinská kultura. Lidová kultura Rusínů na jejich území byla skoro zapomenuta, protože SSSR dobře vymýval tamnímu obyvatelstvu mozky. Někteří i po válce chtěli kulturu Rusínů opět obnovit, ale SSSR to nedovolil. Ti, kteří požadovali takové znovuoživení rusínské kultury, museli vstoupit do sovětských spolků.¹⁰³

22. Zničení půdy Podkarpatské Rusi hospodářskou reformou

Lysenko jako hlavní akademik nabídl, že v zemi bude pěstovat čaje, citrusy, vavříny apod. To se uskutečnilo a začaly se na plantážích pěstovat čajovníky. Takové plodiny bylo zbytečné vůbec pěstovat, jelikož na Podkarpatsku se žádná z těchto plodin neujala. Lysenko tento pokus marnotratně prováděl 10 let. Poté 5 let pěstovali v této oblasti víno. Víno se ujalo trochu lépe, ale ani to nedosáhlo především šiléných požadavků Lysenka. Vznikaly sovnařchozy, které zavedl Chruščov po smrti Stalina. Hospodářství Zakarpatí bylo pod nadvládou SSSR. Chruščov vymýšlel stále nové a nové reformy až ho roku 1964 sesadili. Brežněv byl dosazen na jeho křeslo. Reformy Chruščova byly omezeny a byl znovu zaveden systém fungující před Chruščovem. Podkarpatská Rus se stala spojením

---

¹⁰² POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 167-168.

¹⁰³Tamtéž, s. 168-169.

mezi SSSR a RVHP. Země byla zatížena těžkým průmyslem a byla poničena úrodná půda. Brežněv znovu zavedl kolchozy. Ty však byly neproduktivní. Roku 1982 byl nedostatek plodin a důležitých potravin. To paradoxně vyvolalo další koumání odborníků na půdu a šílené reformy. Byly zakládány podniky RAPO, které měly zlepšit úroveň průmyslu a jeho skloubení se zemědělstvím. Všechny tyto pokusy o znovuoživení průmyslu a zemědělství vedly jen k tomu, že na Zakarpatí již nebyla žádná úrodná půda. Většina potravin byla dovážena z jiných států.¹⁰⁴

23. Gorbačov a jeho ekonomika

Během perestrojky byly zrušeny vinice a fabriky na výrobu alkoholu. Byl alkoholický zákaz, ale spotřeba alkoholu se nesnížila. Po oživení SSSR roku 1989 byl jmenován I. Semedij biskupem řeckokatolické církve. Roku 1990 vznikaly různé organizace a politické strany jako houby po dešti. Vznikla také Společnost podkarpatských Rusínů, která chtěla opět obnovit autonomii a název Podkarpatská Rus. V tom jim měl pomoci Gorbačov, ale v tom Gorbačovovi zabránil puč a rozpad Sovětského svazu.¹⁰⁵

24. Boj za autonomii

Roku 1991 si chtěli Rusíni vybojovat samostatnost ve své zemi. Konalo se referendum.¹⁰⁶ I během referenda a začátku nezávislosti Ukrajiny na začátku roku 1991 se lidé ze Zakarpatské oblasti Ukrajiny chtěli stát správci této části země.¹⁰⁷ USSR začala zbrojit proti Společnosti podkarpatských Rusínů a zavedla suverenitu. Aby nebyli chyceni hlavní činitelé této společnosti, museli se skrývat i v jiných státech. V tom samém roce proběhla schůzka OBSE, které se Společnost podkarpatských Rusínů zúčastnila. Tato společnost poukázala na to, že ví o etnocidě páchané SSSR proti Rusínům. Ukrajinci také nechtěli autonomii Podkarpatské Rusi. Kravčuk přijel komunistické radě doporučit neužívat slovo autonomie, ale samospráva. Během prosince 1991 se jednalo o nezávislosti Ukrajiny, ale zato na Podkarpatsku se jednalo o třech referendech. Roku 1992 bylo oblastí schváleno Samosprávné území Zakarpatsko, jehož legální obyvateli jsou Rusíni.¹⁰⁸

---

¹⁰⁴POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 169-171.

¹⁰⁵Tamtéž, s. 171-172.

¹⁰⁶HOŘEC, Jaromír. *Nedělitelná svoboda: Podkarpatská Rus*. Praha: Společnost přátel Podkarpatské Rusi, 1992, Podkarpatská Rus, s. 19.

¹⁰⁷ŠLACHTA, Mojmir. Zakarpatská oblast. In: *Podkarpatsko včera a dnes*. Praha: Česká expedice, 1994, s. 32-37. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-40-6.

¹⁰⁸POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 172-176.

Kolem roku 1992 lidé na Podkarpatsku žili opravdu těžce. Vedli obchody, které neměly budoucnost. Snažili se obchodovat, aby alespoň nějak přežili.¹⁰⁹ Parlament Ukrajiny však toto rozhodnutí nestihl přijmout. Kravčuk jako prezident navíc také odmítl to, aby byli Rusíni stále Rusíny. Nechal je přejmenovat na Ukrajince. To vyvolávalo konflikty mezi Rusíny a Ukrajinci. Protesty ze strany Užhorodu Kyjevská rada ignorovala. Roku 1996 byla schválena nová ústava Ukrajiny. Pouze Krym směl být autonomní, Podkarpatsko nikoliv. Ústava byla unitární, spojovala všechny části Ukrajiny a Ukrajina měla nyní svou malou moc jen kvůli rozpadu SSSR, jinak velké politické postavení neměla. Byla nucena spolupracovat s komunistickou mocí, protože jinak by jako stát mnoho nezvládla. Lidé z gulagů také nemohli udělat nic s unitaristickou ústavou. Proto s ní museli souhlasit a jít proti sobě.

Nezaměstnanost byla katastrofální, celých 90%! Kolchozy nepracovaly, fabriky stagnovaly. Pracující lidé odcházeli do jiných států za prací. Začaly také povodně a přírodní katastrofy. Nejfatálnější byl rok 1998. Byly zničeny dopravní trasy, mosty, železnice, půda se sesouvala kvůli nedbalé těžbě dřeva Sovětského svazu, jeho plánováním a pseudoreformami. Od ukrajinských úřadů přišlo nebývalého uznání rusínského lidu. Od roku 1946 nic podobného Rusíni do roku 2002 neslyšeli. Roku 2002 mělo Podkarpatsko 70 000 obyvatel. Ukrajinský úřad pro statistiku však nepřiznal, kolik Rusínů zde žije.¹¹⁰ K samosprávě nemohlo dojít ani při vysokém počtu hlasujících, protože systém nedovolil tak malé zemi stát se samostatnou.¹¹¹

25. Základní informace:

Dnes je to již Zakarpatská oblast Ukrajiny. Historicky se tato část země nazývala Podkarpatská Rus, Země Podkarpatoruská to byla v letech 1927-1939. Rusínsko, Karpatská Ukrajina, Zakarpatská Ukrajina(1944-45), Uherská Rus, Příkarpatská Rus, Zakarpatí apod. Ale každý národ, každý Rusín o Zakarpatské oblasti Ukrajiny mluví jinak, pojmenovává si ji jinak. Například Karpatská Rus apod. Tato část Ukrajiny je administrativní jednotkou. Rozlohou je rozšířena 12 800 km².¹¹² Rozloha Podkarpatské Rusi dříve byla 12.656 km². Až později se její rozloha měnila.¹¹³ Podkarpatská Rus či Rusínsko byla o několik měst menší, než je současná Zakarpatská oblast.¹¹⁴

---

¹⁰⁹BOMBOVÁ, Eva. Inženýr u šprotů. In: *Pravda o Podkarpatsku*. Praha: Česká expedice, 1994, s. 41-42. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-41-4.

¹¹⁰POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 172-176.

¹¹¹HOŘEC, Jaromír. *Nedělitelná svoboda: Podkarpatská Rus*. Praha: Společnost přátel Podkarpatské Rusi, 1992, Podkarpatská Rus, s. 19.

¹¹²POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 177.

¹¹³*Podkarpatská Rus*. V Praze: Knihkupectví Klubu československých turistů, 1933, s. 3.

¹¹⁴RYCHLÍK, Jan a Magdaléna RYCHLÍKOVÁ. *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918-1946*. Praha: Vyšehrad, 2016, s. 7-8. ISBN 978-80-7429-556-0.

Mukačevo je jedno z největších měst, které bylo v 20. století v rozvoji. Bylo to centrum pravoslavní. Dříve zde žilo necelých 40 % Židů. Je to velká obchodní stezka, kde se prodává víno. Nacházelo se zde mnoho různých škol. Hlavní centrum města tvoří Masarykova ulice. Najdeme zde mnoho sopek, na kterých se pěstuje víno. Najdeme zde monastýr sv. Vasilja, hrad Palanok, neboli Mukačevský hrad.¹¹⁵ Vinogradovo je městem, které se dříve jmenovalo Sevljuš, tedy do roku 1946. Bylo zde mnoho vinic jak již napovídá pojmenování tohoto města. Chust je třetím největším městem v Západní Ukrajině. Město bylo vždy centrem Marmaroše. Od roku 1938 po rok 1939 bylo město hlavním městem Podkarpatské Rusi. Jasiňa byla centrem Huculů roku 1918 a 1919.

Mnoho památek zde se nedochovalo kvůli vpádu SSSR na toto území. Dnes se tam můžeme podívat během zimních měsíců, kdy tam turisté jezdí lyžovat. Čop tvoří hlavní železniční spoj s Maďarskem a Slovenskem.¹¹⁶

V mnoha státech žijí národnostní menšiny, které ani nemají svůj vlastní stát. Ne každý národ má svoji vlastní zemi. Mapa rozšíření Rusínů v letech 1919-1920 zůstala stejná dodnes. Existuje mnoho skupin Rusínů. Jsou to Doliňané na západě Ukrajiny, Vrchovinci na severu bývalé Podkarpatské Rusi, Bojkové, kteří žijí na hranicích mezi Ukrajinou a jižním Polskem, Rusnáci, kteří obývají severovýchod Slovenska, dále Sotáci, kteří žijí v oblasti Sniny. Lemkové, kteří jsou rozseti na jihu Polska. Dále zde také žijí Huculové, kteří žijí v oblasti Rachiva a Jasinji. Dobré na národnostech, které nemají vlastní stát je to, že během procesů s nimi a během evropských historických změn neopouštěli svá obydlí a zůstali přibližně vždy na stejném území.

Tím zůstávali pohromadě a tvořili své jednotné spolky. Karpatští Rusíni jsou evropský národ a mají svou národnost. Národnost musí mít mimo jiné hlavně společné a přesné znaky a také neméně důležité jsou subjektivní znaky různých skupin tohoto národa. Zkrátka si musí každý jedinec uvědomit společné znaky, které má spolu s celým národem, ale i odlišnosti, které má jako jedinec v skupině. Jedním ze subjektivních znaků bylo především náboženství.¹¹⁷ Rusínům, kteří jsou pravoslavní, se říká Rusnáci. Existuje východní a západní rusínský jazyk. Západní rusínský jazyk používají spíše Lemkové, kteří žijí na hranicích Ukrajiny s Polskem a Slovenskem. Východní jazyk používají spíše lidé z bývalé Podkarpatské Rusi. Podkarpatští Rusíni mluví spíše jazykem, který je výrazně inspirován maďarštinou, ruštinou a ukrajinštinou. Západorusínský jazyk je směsicí rusínského, polského a

---

¹¹⁵Podkarpatská Rus . V Praze : Knihkupectví Klubu československých turistů, 1933, s. 88-92.

¹¹⁶POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 178-180.

¹¹⁷MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. [1. české vyd.]. Užhorod: V. Paďak, 2014, s. 15-18.

slovenského jazyka. Bylo těžké sjednotit tento jazyk a vydat normu pro spisovný jazyk. Hlavně v 20. století byly tyto pokusy neúspěšnější.¹¹⁸

Před 2. světovou válkou Rusíni nežili ve velkých městech. Například do Mukačeva nebo Užhorodu jezdilo mnoho Rusínů pouze nakupovat nebo prodávat na trhy. Teprve po druhé světové válce se stěhovali do větších měst, jelikož zde mohli pracovat ve fabrikách a uživit tak lépe svoji rodinu. Velká města se proto posléze stala symboly kultury, náboženství a vzdělání.¹¹⁹ Podkarpatská Rus byla zemí skoro až multikulturní. Lidé z různých koutů světa se tu domluví.¹²⁰ Úředním jazykem je ukrajinština, ale prakticky se používá více suřík, tedy nářečí. Mluví se i rusínsky, maďarsky ale i rumunsky. V Zakarpatí nyní žije více jak 1 280 700 obyvatel. Rusíni jsou považováni zdejšími úřady za Ukrajince. Rusíni tvoří 80% obyvatel, dále zde nejvíce žijí Maďaři, Rusové, Rumuni, Němci i Slováci. Rusíni jsou z hlediska náboženství nejvíce pravoslavní, dále tu jsou nejvíce vedeni katolíci a různé sekty. Svátky jsou podobné spíše těm pravoslavným tradicím a také se většinou řídí Ukrajinou. Den ústavy se slaví 28. června a Den nezávislosti slaví s Ukrajinci, tedy 24. srpna.

Měna jsou hřivny a kopijky. Zemědělská produkce není tak aktivní, jako byla během SSSR, ale mnoho firem zde prodává dřevo do jiných států. Podnebí je vnitrozemské, zimy jsou tu velmi chladné, léta velmi horká. Fauna je velmi bohatá na různé živočichy. Dříve byla fauna i flora ještě bohatší, ale kvůli neopatrným či přímo barbarským zásahům do přírody se obě tyto oblasti velmi omezily. Dochází také k úbytku ryb v řekách. Z 45% je Podkarpatská Rus zalesněná, je tedy na lesy bohatá. Nejvíce lesů je listnatých. Na hřebenech hor není tolik porostu, jsou zde rozsáhlé poloniny. Nejzajímavějšími vrcholky této země je Rivna-Runa, Boržava, Krásna, Svidovec i Kuk.¹²¹

Podkarpatská Rus se pyšní třemi národními parky a mnoha přírodními rezervacemi. Národními parky jsou Karpatský národní biosférický přírodní park od roku 1968, kde leží nejvyšší hora Hoverla. Užanský národní přírodní park je od 1997 také chráněnou krajinnou oblastí. Založen byl na prameni řeky Už. Dalším parkem je Siněvirský národní přírodní park od roku 1989. V tomto parku leží jezero Siněvir, ale také obec Koločava.¹²² Světoznámé jezero Siněvir se pojí s legendou.¹²³ Pro turistiku je tato země jako stvořená. Zbylo zde jistě mnoho kulturních a historických památek, které SSSR nestihl porušit. Je zde mnoho paláců, hradů, kostelíků, muzeí a mnoho dalšího také zásluhou

---

¹¹⁸Tamtéž, s. 20-22.

¹¹⁹Tamtéž, s. 13.

¹²⁰ČONKOVÁ, Alexandra. Zakarpatisko je prý zlatý důl, ale nevyužitý. In: *Pravda o Podkarpatsku*. Praha: Česká expedice, 1994, s. 15-16. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-41-4.

¹²¹POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 180-181.

¹²²Tamtéž, s. 182.

¹²³*Podkarpatská Rus*. V Praze : Knihkupectví Klubu československých turistů, 1933, s. 53.

českých architektů a umělců. Také jsou zde krásné poloniny, již zmíněné jezero Siněvir, hora Hoverla, hora Ivan Pop.¹²⁴Hora Ivan Pop, měřící 1940 m, je jednou z nejzajímavějších hor v Karpatech.¹²⁵

---

¹²⁴POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, s. 183.

¹²⁵*Podkarpatská Rus* . V Praze : Knihkupectví Klubu československých turistů, 1933, s. 77-78.

Závěr

O tématu Podkarpatská Rus jsem se rozhodla psát i při pročitání článků v různých časopisech, při čtení rusínských básní o historii Podkarpatské Rusi na internetu nebo i v sbírkách spisovatelů, při čtení zajímavých knih od známých a slavných Rusínů, inspirovaly mě i přednášky učitelů, kteří přednášeli na Univerzitě Hradec Králové. Knihy, z kterých jsem čerpala, jsem analyzovala dlouhou dobu, abych se seznámila s tématem, které je mi tak blízké.

Pracovala jsem i s cizojazyčnými materiály, které však byly shodné s některými českými knihami a sborníky, které cituji v této práci. Cílem práce bylo analyzovat historii Rusínů v 19. a 20. století. Vybrala jsem ty nejrelevantnější práce, zároveň i čtivé práce, které mi pomohly v stručné konstrukci historie. Některé knihy, které jsem pročetla, se věnovaly problematice Podkarpatské Rusi pouze od 19. století či pouze 20. století. Některé knihy byly věnovány turistům či lidem, kteří si chtějí obohatit své znalosti pouze všeobecně. Některé více podrobně řešily každou událost na tomto území a hodnotily celosvětový význam dané události.

Ve své práci jsem se věnovala dějinám více do hloubky, jako například i Ivan Pop (2005), který se ve více publikacích věnoval tomuto tématu. Ostatní díla mne také částečně dovedla k tvrzením, která jsem se mohla dočíst i v ostatních monografiích. Mé výstupy by bylo možné uplatnit v praxi a to tím, že by se více poznal vývoj v této oblasti Ukrajiny a zkusil se srovnat s jinou oblastí, která má podobné znaky či byla řízena Maďarskem, zároveň Sovětským svazem a dále ještě některou z evropských zemí. Má práce může být přínosná lidem, kteří potřebují více informací z různých zdrojů o tomto daném tématu. Jsem přesvědčena, že cíl práce byl naplněn.

Seznam literatury:

1. POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Libri, 2005, 190 s. Stručná historie států. ISBN 80-7277-261-9.
2. MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. [1. české vyd.]. Užhorod: V. Paďak, 2014, 116 s. ISBN 978-966-387-092-2.
3. BENEŠ, Edvard. *Podkarpatsko a jeho vztah k Československu*. 2. vyd. Praha: Česká expedice, 1996, 46 s. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-37-6.
4. *Podkarpatská Rus*. V Praze : Knihkupectví Klubu československých turistů, 1933 . 127 s .
5. POP, Ivan. *Podkarpatská Rus: osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha: Libri, 2008, 311 s. ISBN 978-80-7277-370-1.
6. ŠVORC, Peter. *Zakletá zem: Podkarpatská Rus 1918-1946*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, 318 s. ISBN 978-80-7106-754-2.
7. HOŘEC, Jaromír. *Podkarpatská Rus - země neznámá*. Jinočany: H&H, 1994, 121 s. Historica. ISBN 80-85787-51-2.
8. *Pravda o Podkarpatsku*. Praha: Česká expedice, 1994, 71 s. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-41-4.
9. HOŘEC, Jaromír. *Nedělitelná svoboda: Podkarpatská Rus*. Praha: Společnost přátel Podkarpatské Rusi, 1992, 22 s. Podkarpatská Rus.
10. *Dokumenty o Podkarpatské Rusi*. Praha: Česká expedice, 1997, 89 s. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-49-X.
11. HOŘEC, Jaromír. *První kroky svobody: (Podkarpatská Rus - 1918-1920)*. Praha: Společnost přátel Podkarpatské Rusi, 1999, 90 s. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-58-9.
12. *Vznik ČSR 1918 a Podkarpatská Rus: (sborník z mezinárodní konference v Praze)*. Praha: Společnost přátel Podkarpatské Rusi, 1999, 142 s. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-61-9.
13. MAGOCSI, Paul R. *Rusíni a jejich vlast*. Praha: Čes.expedice, 1996, 70 s. ISBN 80-85281-34-1.
14. ŠTĚPÁNEK, Petr. *Podkarpatská Rus v letech 1919-1939 = Zakarpattja u 1919 ta 1939 rokach*. Náchod: Konting, 2008, 164 s. ISBN 978-80-9033-082-5.
15. BUDÍN, Viktor. *Podkarpatská Rus očima Čechů*. Praha: Česká expedice, 1996, 78 s. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-25-2.
16. KROFTA, Kamil. *Podkarpatská Rus a Československo*. 2. nezměn. vyd. Praha: Česká expedice, 1995, 41 s. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-13-9.

17. POP, Ivan. *Malé dejiny Rusínov*. Bratislava: Združenie inteligencie Rusínov Slovenska, [2010], 139 s. ISBN 978-80-970354-4-0.
18. *Podkarpatsko včera a dnes*. Praha: Česká expedice, 1994, 63 s. Podkarpatská Rus. ISBN 80-85281-40-6.
19. HRBEK, Antonín. *Podkarpatská Rus: stoleté výročí vzniku*. Olomouc: Poznání, 2018, 259 s. ISBN 978-80-87419-70-0.
20. RYCHLÍK, Jan a Magdaléna RYCHLÍKOVÁ. *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918-1946*. Praha: Vyšehrad, 2016, 234 s. ISBN 978-80-7429-556-0.
21. *Podkarpatská Rus: sborník hospodářského, kulturního a politického poznání Podkarpatské Rusi*. Nové vyd. (reedice). Užhorod: Klub T.G. Masaryka, c2005, 330 s., [27] l. obr. příl.